

Kohn Alexandru

Arad

Intervievator: Oana Aioanei

TAPE 1

4 OCTOMBRIE 2003

Q: Numele dvs. Este Kohn Alexandru cu K și cu H?

A: Mă cheamă Kohn Alexandru

Q: În ce an v-ați născut?

A: În 1932, octombrie 19, în Beliu Bh, fost Bh, acuma Arad - România

Q: Numele vechi?

A: Schmill Benn Johannan Kohen

Q: Unde ați mai locuit în afară de Beliu?

A: Păi, de locuit am locuit la Beliu până în 1940 și am fost evacuat și dus așa cu domiciliul forțat din 1940-1944 la: Beiuș, fosta reședință de județ a județului Bihor, Tinca și Ghinda și pe urmă din 1944 în Arad

Q: Ce școală ați terminat?

A: Am terminat așa: Liceul Moise Nicoara, între timp Liceul Evreiesc, am fost la Liceul Teoretic Evreiesc din Arad în 1944, am terminat clasa I de liceu, acum echivalentul la clasa a IX-a, clasa I de liceu am dat-o în particular la Liceul Teoretic Evreiesc din Timișoara

Q: Asta ce înseamnă, că v-ați dus numai la examene?

A: Numai la examene pentru că evreii n-aveau voie să meargă.

Q: Și după clasa I de liceu?

A: După aceea clasa a II-a de liceu am terminat-o la Liceul Evreiesc din Arad și pe urmă am mers la Moise Nicoară din clasa a III-a și pe urmă am terminat Școala Tehnică Textilă la Arad

Q: Cu ce v-ați ocupat? Ce meserii ați avut?

A: Eu am fost așa: am fost o dată muncitor necalificat în construcții pe urmă am fost, după terminarea școlii, tehnician la fabrica UTA

Q: Părinții dvs. Erau o familie religioasă?

A: Părinții mei nu erau o familie ortodoxă, erau de ritm neolog, dar se păstrau tradițiile fundamentale iudaice

Q: Adică bucătăria era kosher de exemplu?

A: Nu era bucătăria sau cum să-ți spun și kosherul acesta e de mai multe feluri. Adică se ducea la rabin când tăia o găscă sau ceva în schimb se mânca carne de porc dar untura de porc nu se mânca, se ducea găștele, găinile, puii la haam, adică se participa la tradițiile iudaice prin întreținerea comunității pentru că la Beliu am avut comunitate ebraică. Am avut rabin, am avut sinagogă și aia a fost întreținută de cele 30-35 de familii de evrei din Beliu ținea comunitatea.

Q: Mergeați în fiecare săptămână la sinagogă?

A: Da, cu regularitate se mergea în fiecare săptămână la sinagogă și pe mine când am avut 6 ani, la 6 ani deja am fost trimis la rabin și m-a învățat Alef, Beth ca să citesc

Q: Care este limba dvs. maternă?

A: Limba maternă este româna și maghiara

Q: Două limbi materne?

A: Da, două limbi materne pentru că se vorbea mă rog, în partea asta a Ardealului era cu Ungaria

Q: Dar acasă vorbeați maghiara?

A: Da, se vorbea maghiara. Și românește și maghiară.

Q: Ce alte limbi mai cunoașteți?

A: Păi, am cunoscut și germana, puțină franceză.

Q: Ați fost în armată?

A: Da, am fost

Q: Unde?

A: Am fost în armată pentru că, cum s-a întâmplat cu armata mea, eu după terminarea școlii, atunci a venit o restricție și s-a spus așa, interesant că numai în anul ală. După ce am terminat școala textilă, și atunci au spus că cei care n-au.....bună, nu poate să meargă la facultate și culmea că în anul acela, 1951, a venit o dispoziție că să ne dea la facultate numai cu repartiție, să repartizeze școala respectivă. Școala respectivă se repartiza numai dacă aveai originea socială sănătoasă și eu fiind, tata fiind comerciant nu am mai primit, în schimb am primit la 19 ani și ordin de chemare și atunci am mers și am făcut armata, din 1951 am făcut trei ani până în 1954

Q: Unde ați făcut armata?

A: Am făcut-o la București la Apărarea Teritoriului Anti-Aeriană.

Q: În timpul Holocaustului erăți în județul Bihor?

A: Am avut domiciliul oblogatoriu prima dată la Beiuș, acolo au dus pe toți evreii din județul Bihor și atunci acolo a fost un prefect care a zis că scumpim piața aducând evreii și au zis să ne găsească alt loc și ne-au dus la Tinca, acolo iar am scumpit piața și acolo nu aveam voi noi să mergem la piață numai după ora 10 dimineața că ce se întâmpla, femeile țineau mâncarea până la ora 10 când veneau evreii și atunci se scumpeau și noi am mers după aia la.....și pe urmă la Zinta

Q: Numele fraților dumneavoastră?

A: Kohn Toma Nicolae

Q:Când și unde s-a născut?
A:S-a născut tot la Beliu în 1936, în 16 martie
Q:Era mai mic decât dvs?
A:Da
Q:Limba maternă?
A:Tot așa, română cu maghiară
Q:El ce școală a terminat?
A:Fratele meu a terminat facultatea de inginer mecanic la Timișoara
Q:Cu ce s-a ocupat? Ce meserie a avut?
A:Inginer mecanic a fost, proiectant
Q:Tot la fel a locuit, în Arad? A mai locuit și altundeva?
A:Nu, tot la fel ca mine
Q:A avut copii?
A:Are o fetiță, Kohn Nora
Q: Necăsătorită?
A:Necăsătorită
Q:Și când a murit?
A:A murit de un an jumate, în mai anul trecut, 2002
Q:Cum se numește soția dvs?
A:Kohn Emilia
Q:Și înainte de căsătorie?
A:Neferu
Q:Când și unde s-a născut ea?
Q: Unde a mai locuit ea în afară de Râmnicu Vâlcea?
A:N-a locuit numa la Râmnicu Vâlcea și la Arad
Q:Este evreică?
A:Nu
Q:Limba matenă, româna?
A:Româna
Q:Ce școală a terminat?
A:Facultatea de Textile la Iași, Industria ușoară
Q:Și ce meserie a avut?
A:Ingineră textilă
Q:Copii?
A:Kohn Emil Dan
Q:L-ați crescut în spirit evreiesc?
A:Da. A fost la .....

Q:Când și unde s-a născut?
A:La Arad, în 1971, 28 decembrie
Q:Unde a mai locuit în afară de Arad?
A:Numai în Arad, acum e în Israel, în Tel Aviv
Q:Ce școală a terminat?
A:La Tehnion, Tehnionul e o institut superioară în Haifa, ca și Oxford, al 3-lea calificat ca exigență în lume. E un institut superior de politehnic, printre care are și calculatoare
Q:Ce meserie are Emil?
A:A terminat masteratul în programator
Q:Nepoți nu aveți?
A:Nu, din păcate, îmi pare rău
Q:Pe tatăl dvs cum l-a chemat?
A:Eugen Kohn
Q:Și numele vechi dacă știți?
A:Johannan Danschmil a Kohen
Q:Când și unde s-a născut?
A:S-a născut în 1896 la 14 august la Sebiș în județul Arad
Q:Unde a mai locuit?
A:Păi el a mai locuit la Budapesta vreo 4 ani, înainte de căsătorie, cam prin 1914 până în 1917, pe urmă Sebiș, Beliu și cam atât
Q:Când și unde a murit?
A:La Arad
Q:Unde și când a murit tatăl domnului Kohn?
A:În 1982 în 27nu...ă da, în 27decembrie
Q:Știți cumva ce școală a terminat tatăl?
A: Da, a terminat, taicămiu a avut numai clasele primare, patru clase primare plus a avut doi ani de ăsta școală de ucenici. El atuncea pe vremea aia făcea patru clase și pe urmă la ucenic
Q:Ce meserie a avut?
A:Comerciant.

Q: Era religios tata?
A: Nu, adică cum să spun, ți-am spus cum era, era mă rog nu era...
Q: Limba maternă?
A: Maghiara, că de la Ungaria, niciunu nu știa românește. Mama mea știa.
Știa mai bine dar cu câteva cuvinte
Q: Unde a fost în armată?
A: În armata austro-ungară
Q: Știți cumva anii?
A: Da, păi atuncea când a fost la Budapesta
Q: Când a fost la Budapesta?
A: Da
Q: A, deci vine 14-17
A: Da
Q: A avut frați sau surori?
A: Da. A avut, a avut, stai câți? 5
Q: No spuneți-mi despre fiecare atunci, cum se numește?
A: No stai să-ți spun cum se numește. Deci, a fost Șarolta, frate Kohn, Șarolta
Q: Cum e numele?
A: Șalorta, Șa-rol-ta
Q: Într-un cuvânt?
A: Da. Șarolta, Da, Șarolta, ăsta e un nume
Q: Cum se scrie?
A: Cu h..scrie în românește, Șarolta
Q: Șarolta? Bine!
A: Da, bine. Pe urmă a fost Giza
Q: G i z a?
A: Da, Giza. Gizella.
Q: G i z e l l a? Cu doi de "l"?
A: Da, Gizella, pe urmă a fost Reghița, cum se spune Reghina,
Q: Reghina
A: da singurul, singurul băiat a fost ăsta, Reghina, pe urmă a fost Rosa
Q: Rosa, și atât!
A: Cinci, și acu...
Q: Nu, patru am, trei fete și...
A: A!
Q: Și Șarolta.
A: A mai fost una, Reghina ai pus-o?
Q: Da, mi-ați spus Gizella, Reghina, Rosa și ?
A: Stai că încă una,
O voce: Una-i cu N cumva, Netty, Nelly, Nenn... așa cumva...
A: Da, Netty, Netty. Da! Da!
Q: Netty? Cu doi "t" și "y" sau cum?
A: Da
Q: Așa. Știți despre vreunul când s-a născut sau când a murit?
A: Păi toți au murit, toți au murit și nu-mi amintesc, adică eu...toți au murit, toți au murit
Q: Cu ce s-au ocupat?
A: Toți, adică femeile nu s-au ocupat cu nimic
Q: Au fost casnice?
A: Femeile au fost toate casnice, toate femeile, toate au fost casnice că pe vremea aia era știi, femeile zice așa
trei. Știi alea trei? Zice în limba germană: Koche,
Q: A, Kirche și Kinder (râsete).
A: Da, asta era, deci asta era. Da.
Q: Și Șarolta?
Vocea: Au rămas orfani de mici
A: Au rămas orfani
Vocea: de mici, de mici, bătrânul spunea că 3 ani sau cât a avut când a murit taică-su
A: Da!
Vocea: Nici el nu știe câși ani a avut
A: Da,
Q: Și Șarolta cu ce s-a ocupat?
A: Toate erau, toate erau...
Q: A, erau cinci fete?
A: Da!
Q: Este tot nume de fată?
A: Da, sigur.
Q: Și n-a fost nici un băiat?

A: Nici un băiat, singurul băiat a fost așa.
Q: A, așa. A... (nu se înțelege din cauza râsetelor) Unde au locuit?
A: Tata a locuit la Sebiș. Tata și toată familia la Sebiș.
Q: Deci toate sunt casnice și au locuit la Sebiș. Și știți și cu cine au fost căsătoriți, căsătorite, dacă au copii?
A: Păi au copii, sigur că (hă,hă,hă) toate au fost căsătorite, toate au fost căsătorite.
Q: Și mai știți la vreo una numele după căsătorie sau...?
A: Păi eu știu la toate numele.(zâmbete)
Q: Pău, atunci spuneți-le
A: Aicia.
Q: Șarolta.
A: Șarolta, a fost... stai puțin, (ceva șoapte neînțelese), na hai să mergem mai departe.
Q: Păi la care știți, mai... care vine mai repede.
A: Asta a fost Șarlota stai c-o să-mi aduc eu aminte, asta a fost
Q: Gizela
A: cu Schwartz.
Q: Și mai cum? Schwartz și mai cum?
A: Schwartz ... Emanuel
Q: Emanuel. Și copii?
A: A avut pe Fredy (râsete), nu, nu cu Schwartz pe Fredy.
Q: Cum îi spune, Fredy?
A: Da.
Q: Așa...
A: Țsta,
Q: Regina
A: Regina a fost cu Steiner.
Q: Steiner ?
A: Steiner, Steiner.
Q:Așa... și mai cum?
A: Steiner Alexandru, Steiner Sany.
Q: Așa, copii?
A: Copii a avut pe Steiner Bobo.
Q: Bobo...?
A: Îhâ, Bobo.
Q: Da cum îl chema, așa îl chema Bobo?
A: Stai, stai, stai că ... cum îl cheamă, Bobo? Eu Bobo zică către ea, să mai țin și asta în minte, eu nu, nu...
Q: A, e o ea, Bobo?
A: Cum? Elena! Cum!
Q: Elena? Așa.
A: Îhâ!
Q: Așa, alți copii a mai avut?
A: Nu!
Q: Doar pe Elena?
A: Da, da!
Q: Deci aicia Ghizella pe Fred și Regina doar pe Elena!
A: Da, da!
Q: Da! Rosa?
A: Rosa neny, ăsta, a avut, ăsta Marton.
Q: Marton!
A: Da!
Q: Și cum...
A: Marton, Marton, ..., nu mai țin minte cum îl chema...hâ... eram copil...stai așa, cum unde-s astea... n-a cum..
Q: Oricum
A: Stai, stai, stai, stai, stai... Marton Bella, Marton Brlla?
Q: B e l l a ?
A: Îhâ... Marton Bella.
Q: Copii?
A: Copii a avut! A vut unu... doi... trei!
Q: Îhâ, da!
A: Da! Sany, Reze...
Q: Sany, Sany de la Alexandru?
A: Alexandru, da! Alexandru, unu Reze...
Q: Așta cum se scrie?(zâmbete)
A: Rudolf.
Q: A, Rudolf, așa!
A: Și o fată a avut... Haha, ha, asta tre să mă mai gândesc, și o fată a avut (râsete), și la Timișoara a fost, Bobo, tot așa ceva.

Q: Îha!
A: Bobo, și ea a fost Bobo, așa ceva.
Q: Cum se scrie?
A: Tot... Elena sau Bobby, da Elena spun eu!
Q: Da Bobby de la Elena vine?
A: Nu știu!
Q: (zâmbete) Da, da, și Netty?
A: Netty? Și asta a avut...
Q: Cu cine a fost căsătorită mai întâi?
A: (șoapte neclare) stai numa, stai numa... Haaș!
Q: Cu doi de a sau unu?
A: Da, Haaș
Q: Haa ?
A: Da!
Q: Și mai cum?
A: Haaș. Nu știu cum, nu știu cum...
Q: Copii?
A: Copii a avut... 2. Pe unul Bondy
Q: Bondy...asta Bogdan sau de la ce vine
A: Bogdan, cam așa ceva, e un nume unguresc, asta are... nu...
Q: Bondy, nu știți, dacă-i Bogdan, asta-i nume românesc
A: și Katița, cum se cheamă Katița
Q: Katița?
A: Katerina, Katerina, ahă!
Q: Katerina. Așa. Erau.. ă ... și de Șarlota vă aduceți aminte, Șarolta?
A: Nu știu cu cine a fost căsătorită
Q: Nici numele de familie nu nu-l mai țineți minte?
A: Nu! Stai numa... o stai numa că... Marton! Nu Marton, Marton a fost, ba Marton!
Q: Marton care-i scris la Roza?
A: Aici,... aicia spune,... aicia spune Marton.
Q: La Roza?
A: Nu ultima.
Q: Netty?
A: Îhâ!
Q: Netty e cu Marton?
A: Da!
Q: Marton Bella?
A: Stai puțin! Aicea... Aicea pune... aicea pune Klein.
Q: Netty cu Klein?
A: Da.
Q: Da. Și Haaș la cine?
A: Și Haaș pune aicea.
Q: La Gizella?
A: Da! Nu la... Nu la Gizella.
Q: La Șarolta?
A: La Șarolta.
Q: Așa. Da copiii... mi i-ați zis bine, nu?
A: Nu! Copiiăștia sunt aicia.
Q: Așa. Bondy și Katerina.
A: Da.
Q: Și atunci Netty pe cine a avut?
A: Și aici am fost clar, nu?
Q: Da.
A: Na, în regulă.
Q: Și copii?
A: Nu, nu mai știu, Montzy, Montzy. Da cum se spune, cum se spune...
Q: Mon...
O voce: Montzy, Montzy... Maritza, Maria.
Q: Maria?
A: Maria.
O voce: Maria, cam așa ceva.(zâmbete)
A: Uite vezi, aici e Schwartz, vezi? De aici sunt eu neam cu Schwartz asta.
Q: Aa, și care Schwartz e asta?
A: Ăla ...cum?
Q: Bătrânul sau Schwartz ... psihologul?
A: Nu psihologul, Karl.(ceva neclar și râsete)

Q: E tot Schwartz...(neclar din cauza râsetelor)
A: Auzi, acuma părerea mea de Schwartz, părerea mea de Schwartz.
Q: Care Schwartz? Mai tânăr? De scriitor ziceți?
A: De scriitor, părerea mea de scriitor. Era un fanfaron știi cum e tipul evreului, merge, merge, se lovește cu capul de... un copac și zice către copac „Antisemitule!” (râsete), dar până atunci nu, până atunci îi ...
Q: (râsete pline) Asta-i bună”(râsete)
A: Păi nu e bună, asta (în mijlocul râsetelor) i-am spus-o și lui, știi? (continuă râsetele) Adică el, el își declină identitatea numai în cazul în care își motivează,... ă... mă rog, eventualii dușmani, sau unul care-i face rău, deci dacă unul îți face rău, nu-ți face o analiză , stai, a avut dreptate, nu...
Q:(râsete) Da...
A: e motivat „antișemit” și de aia-i face lui rău.
Q:(râsete)
A: Asta-i tipul, știi, merg, da sunt mulți evrei din ăștia, merg, merg, merg, ei nu-și declină... identitatea, numai când... la nevoie... știi când atunci zice... na?
Q: Da. Pe Klein nu mai știți cum îl chema?
A: nu.
Q: Nici pe Haaș. Dar pe Haaș.
A: Cum? Deci am spus aici, Haaș...
Q: Da, copiii Bondy, Katrin. Da Haaș... și mai cum? Haaș e numele de familie, nu?
A: Da. Numele... pe Haaș Șarolta, dă, pe, cum...(nu se înțelege)
Q: Pe soț mă gândeam...
A: Nu, nu, nu.
Q: Erau vreo... unul de aici religioși? Mai tare, mai tare... mult decât neolog?
A: Da, ăștia erau, Schwartz.
Q: Ăă, Schwartz?
A: Da.
Q: Erau...
A: Era... ăsta era rabin.
Q: Schwartz?
A: Da. Era..
Q: Schwartz Emanuel?
A: Emanuel, da. Era rabin la, ăsta la Sebiș.
Q: Aha... Rabin neolog, sau...
A: Neolog (nu se înțelege)
Q: Haaș, știți cumva cu ce se ocupa?
A: Haaș ăsta, șofer era. Șofer.
Q: A, deci toți au locuit în Sebiș.
A: Da, erau comercianți. Toți comercianți!
Q: Toți erau comercianți!
A: Comerț, comerț, comerț.
Q: Așa, și de copii, ce știți?
A: De care?
Q: Bondy și Katerina?
A: Decedați!
Q: Da, dar cu ce s-au ocupat?
A: Păi...
Q: Sau pe unde... s-au mutat?
A: Una a fost, una... păi, au stat la Arad, toți au fost duși...deci toți în... ăsta... au fost
Q: Copiii
A: deci au fost repartizați la Arad...
Q: A,... au fost mutați în 40 la Arad.
A: În 40 au fost mutați la Arad. Toți au fost duși în Arad. Și nu s-au, nu s-a mai întors nimeni, toți au stat în Arad.
Q: Dar unul... vreo unul dintre copii Știți cu ce s-a ocupat? Mai întâi Bondy și Katerina.
A: Bondy era, Bondy era în comerț, vânzător Asta era casnică..
Q: Da, Fredy?
A: Fredy era funcționar.
Q: Elena, Bobo?
A: Bobo medic.
Q: Nu știți dacă aplecat vreo unul din Arad?
A: Cum?
Q: Dacă a plecat vreo unul din Arad.
A: ăștia?
Q: Deci Bobo și Ecaterina au rămas.
A: ăștia au rămas. ăsta a plecat în Israel...
Q: Fred?

A: Da. Israel.
Q: Știți cumva unde a locuit în Israel?
A: Da, Ierusalim.
Q: În Ierusalim, da. Elena, Bobo?
A: Bobo în Israel.
Q: Unde?
A: În Ramat-Gan.
Q: Ramat-Gan.
A: Da.
Q: Așa, la Marton Bella: Alexandru, Rudolf și Elena.
A: Țsta, ăsta, ăsta sunt toți aicea, au murit toți, au fost mai în etate.
Q: În Arad.
A: Da.
Q: Cu ce sau ocupat? Știți?
A: Țsta, ăsta a fost comerciant.
Q: Alexandru și Rudolf?
A: Marton Alexandru? Țsta a fost electrician.
Q: Electrician...
A: Și ăștialalți doi comercianți.
Q: Și Elena?
A: Asta casnică a fost.
Q: Țmhî. Comerciant. Și Maria Klein?
A: Asta tot comerciant.
Q: Așa. Tatăl dumneavoastră, în timpul holocaustului a fost la fel ca dumneavoastră, nu?
A: Exact.
Q: Așa.
A: Nu! El a fost dus la muncă silnică, a mai la Vârcioglog...
Q: A, l-a mai dus și altundeva?
A: Da, sigur. A fost în detașamente de muncă. A lucrat în detașamente de muncă.
Q: Da, da... Unde?
A: Vârcioglog...
Q: Tot în Bihor?
A: Tot în Bihor, făcea pentru anti tancuri, făcea...
Q: Altundeva?
A: Vârcioglog... a fost dus la Bocșig.
Q: Bocșig.
A: Pe urmă a ... da cam aicia.
Q: Și după război, cu ce s-a mai ocupat?
A: După război taică-meu tot cu comerțul.
Q: Tot comerciant și el.
A: Așa.
Q: Așa. Bunicul din partea tatălui. Cum s-a numit?
A: Păi, s-a numit ca și, ca și..., s-a numit Alexandru.
Q: Da?
A: Da. Deci, a... eu, eu am luat numele lui bunicul meu.
Q: Aha, Alexandru Kohn.
A: Da.
Q: Numele evreesc îl știți?
A: Păi, asta ar fi trebuit să știu eu numele lui străbunicul meu?
Q: Da, da.
A: De străbunicul meu, știu eu ceva?(o voce: Nu!) Să mă gândesc!Deci eu știu numai de bunicul meu, ăsta, de străbunicul meu nu știu nimic pentru că străbunicul meu era din Viena.
Q: Oho. Străbunicul din partea tatălui.
A: Da. Deci srtăbunicul din partea tatălui era din Viena, la Viena și...
Q: Și cine s-a mutat aici? Bunicul sau străbunicul deja s-a mutat aici?
A: Bunicul. Bunicul.
Q: Țhâ. Așa.
(o voce feminină): Da, s-a mutat la Sebiș. Nu?
A: Da, da.
Q: Unde s-a născut și când? Bunicul? S-a născut la Viena?
A: Da. Nu știu cnd s-a născut. Nu m-am uitat. Vezi ar fi trebuit să mă uit peste... piatra aia funerară.
Q: A, este înmormântat la Arad?
A: Cum?
(voce feminină): Nu
A: Nu la Sebiș e înmormântat.
Q: Unde a mai locuit, pe lângă Viena?

A: Numai în Sebiș.
Q: Sebiș, îhâ. A murit la Sebiș, da, știți cumva în ce an?
A: Cam știu, avea taică-meu 2 ani (vocea feminină: 2 ani, deci), a.(nu se poate înțelege, vocile se suprapun)
Q: 96 fără 2, 94, 1898, așa?
A: La Sebiș.
Q: Ă, ce școală a terminat?
A: Patru clase a avut mai mult, nu.(voci neclare)
Q: Cu ce s-a ocupat?
A: Comerț.
Q: Comerț. Comerciant. Era religios bunicul?
A: Nu.
Q: Tot neolog, sau?
A: Neolog, da.
Q: Limba maternă?
A: Maghiara. Era...
Q: Era chiar din Viena, sau..?
A: Era ger... El, adică s-a născut acolo, dar a stst aicea.
Q: Aha.
A: Germana și, ... germana și îhm... maghiara.
(vocea feminină: maghiara)
(voce masculină: românește)
Q: Unde a făcut armata, dacă a făcut-o știți?
A: În Austro-Ungaria.
Q: Așa, anii?
A: Ă, asta eu nu știu.
Q: Frați sau surori? Știți ceva?
A: A avut.
Q: S-a mutat singur aici sau.. ?
A: Numai singur a venit. Frații una, vezi asta nu mai... a avut o soră, a avut un frate rămas în... în Viena,
Q: Îhâ...
A: Și... zicea că era (nu se înțelege?), așa se zicea da, la curtea, ... acolo la curtea Împăratului, era acolo, ... se ocupa cu aprovizionarea.
Q: Oho!
A: Aprovizionarea.
Q: Da nu știți cum îl chema?
A: Nu știu. Cealaltă era Blau, ai'laltă, ai'laltă, ai'laltă era în Anglia, se ocupa cu blănuri (nu se înțelege, se suprapun vocile)
A: Da.
Q: În Anglia...? Oho...
Voce masculină: Familie răsfirată. Râsete.
A: Așa, cumva..., asa ceva, sau așa.
Q: Nu știți pe soră cum o chema?
A: Nu.
Q: Unde aveți... bunicul a murit înainte de... holocaust!
A: Da. A fost înmormântat la Sebiș.
Q: Îhâ. Bunica?
A: Bunica...
Q: Numai puțin. Bunicul cam când s-a mutat... de la Viena, era căsătorit sau...
A: Păi, nici nu știu când s-au căsătorit pentru că... știi cum a fost aicea, a avut... cinci au fost, nu?
Q: Da.
A: Dintre care cel mai tânăr a fost taică-meu, dar a fost o diferență așa de mare... între...taică-meu și
Q: Șase cu tot cu tatăl dumneavoastră
A: Da, deci a fost o diferență atât de mare încât, încât eu aveam verișori, adică taică-meu avea nepoți care erau deodată cu el.
Q: Ahaa...
A: Sora lui taică-meu, înțelegi,
Q: Ahaa.
A: Deci sora lui taică-meu a avut copii de vârsta lui taică-meu.
Q: Aha. Așa, pe bunica cum a chemat-o, pe bunica din partea tatălui?
A: Netty.
Q: Netty?
A: Da.
Q: Kohn...
A: Nu Kohn! Că Kohn a chemat-o după ce s-a căsătorit.
Q: Da, da, înainte
A: Blau, Blau, Blau.

Q: Așa, unde și când s-a născut?
A: Asta eu nu știu.
Q: Nici unde?
A: Nu, nu, nu știu, nu știu.
Q: A, dar a venit bunica cu bunicul de la Viena sau aici s-au cunoscut?
A: Aici s-au cunoscut. Țânseamnă că de acolo...
Q: Țânseamnă că bunicul a venit singur.
A: Da.
Q: Așa, unde a mai locuit?
A: Numai la Sebiș au locuit amândoi.
Q: Tot acolo au și murit?
A: Da.
Q: Știți cumva când?
A: Păi știu. Când am avut eu, asta înainte de-a mă naște eu cu un an, deci în 31, 32.
Q: Știu. Țân... 1931, Țân, ce școală a terminat?
A: Asta nu pot să știu.
Q: Cu ce, a fost casnică?
A: Era tot comerț a făcut.
Q: Comerciantă?
A: Casnică,..., era că bâo bâo bâo, bunicul meu se ocupa cu comerțul și era casnică
Q: Deci casnică. Era religioasă bunica?
A: Nnu! Nu, ca noi ca tot neamul.
Q: Nu. Limba maternă? Maghiara?
A: Maghiara și germana. Maghiara.
Q: Țân, frați sau surori ai bunicii?
A: Păi știu, iarăși avea tot așa o soră, o o o, nu, un frate... în Anglia... dar foarte rar... nici nu ținea legătura, tot în Anglia.
Q: Țân. Doar un frate a avut?
A: Da, numai un frate.
Q: Țân. Cu ce s-a ocupat fratele știți?
A: Cu ceva comerț, făcea.
Q: Da... nume...? De murit, a murit înainte de..
A: Da, mama.
Q: Mama... dumneavoastră.
A: Mama Schillinger.
Q: Sch
A: S c h i l i n g e r Gizella.
Q: Nu are doi de l sau?
A: Ba da. S c h i l l i n g e r.
Q: A, da din germană, nu?
A: Da.
Q: Și Gizella este G i z e l l a.
A: Ila, Ila, Ila.
Q: Doi de l?
A: Da, da.
Q: Unde și când s-a născut?
A: Țân, tu știi când s-a născut?
Vocea feminină: 1904
A: 1904.
Vocea feminină: în... 31 ianuarie, da mai mult nu știu... (râsete)
Q: Unde?
A: Sinteia.
Q: Sinteia?
A: Da.
Q: Asta în ce județ este?
A: Aici, lângă,
Q: în Arad?
A: într-un sat.
Q: Unde a mai locuit?
A: Numai la Chișinău-Criș, Chișinău-Criș, și Beliu.
Q: Beliu.
A: Beliu și pe urmă cu noi, deci s-au căsătorit,
Q: Țân.
A: Și pe urmă au rămas...
Q: Unde și când au murit?
Vocea feminină: în 77 în 12 iunie, aici.

Q: La Arad.
A: Da.
Q: Ce școală a terminat?
A: La liceu, cum se cheamă acolo, normală, ceva, era,
Vocea feminină: un fel de secția asta
A: gimnaziu,
Vocea feminină: gimnaziu.
A: era un fel de gimnaziu
Vocea feminină: așa, școala asta de..
A: Nu, mamă, când ea a terminat, a fost atunci gimnaziu. Gimnaziu... nu știu.
Q: Asta ce a însemnat? Opt clase?
A: Nu. Însemna patru plus patru, deci.
Q: deci era și liceu.
A: Da. Da.
Q: deci a terminat atunci liceul.
A: Da, da.
Q: A fost, na fost la Facultate?
A: Poftim? N-a fost la facultate.
Q: Cu ce s-a ocupat?
A: Cu ce s-a ocupat maicămea? A fost odată, înainte de căsătorie, înainte de căsătorie a fost la Chișinău-Criș, casieră.
Q: Îhâ.
A: Așa, și pe urmă casnică.
Q: Îhâ.
A: După căsătorie, casnică.
Vocea feminină: și-a crescut odraslele.(zâmbete)
A: Da.
Q: Așa, religioasă, neolog, da.
Vocea feminină: Da
A: Da.
Q: Limba maternă?
A: româna și maghiara.
Vocea feminină: maghiara, școala maghiară a făcut-o.
A: Păi toți au făcut, în vremea aia, toți au făcut (termen unguresc) școala maghiară .
Q: Frați și surori?
A: A avut... un frate.
Q: Numai un frate?
A: Și o soră.
Vocea feminină: Și o soră, da.
Q: Cum se numea fratele?
A: Fratele... Iosif (răspuns suprapus cu vocea feminină)
Q: Și sora?
A: Sora Lil... Liliana.
Q: liliana. Când s-au născut? Când au murit?
A: Îmm, știu numai când au murit. Liliana a murit în o mie nouă sute patruzeci și șapte.
Q: Da.
A: și Iosif când a murit?
vocea feminină: în..., oare înainte, prin șaptes șș patru.
A: 74, la Arad a murit.
Q: Cu ce s-a ocupat?
A: Asta a fost casnică, Liliana, și cealaltă a fost mic meseriaș
vocea feminină: Mic meseriaș.
A: Da, a fost atelier de tinichigerie
Q: Ce fel de atelier?
A: Atelier de tinichigerie.
Q: Tinichigerie, da. Unde a locuit, în Arad?
A: În Arad.
Q: Îhâ. Căsătoriți?
A: Ea?
Q: Da.
A: Da, a fost, una, Liliana n-a fost căsătorită, dar el căsătorit
Vocea feminină: N-a avut copii
Q: Cu cine?
A: N-a avut copii. Una Gross, Gross, așa o chema, Gross
Q: Gross?
A: Gross Magdalena.

Q: Da, și n-a avut copii.
A: Nu.
Q: Îhâ... Așa. Mama a rămas în timpul holocaustului la fel?
A: Cine?
Q: Mama.
A: Mama, da
Q: De unde v-ați născut dumneavoastră. Da?
A: Da. Mama da.
Q: Și după... aceea ce ați făcut?
Vocea feminină: după aceea tot casnică.
Q: Așa, bunicul din partea mamei? Cum s-a numit?
Vocea feminină: Emanuel.
A: Schillinger Emanuel (râsete)
Q: Schillinger
A: Emanuel
Q: Unde și când s-a născut?
A: S-a născut la Ellek, ți-amintești?
Vocea feminină: Da, da, da.
A: Ellek în Ungaria.
Q: Așa.
A: Când?
Vocea feminină: habar n-am știu că a trăit 90 de ani.
A: A trăit 90 de ani, dar eu știu când a murit.
Q: Păi atunci putem socoti.
A: Da, da. A murit în 1940 și, ...42.
Q: 1942, așa.
A: Da, da, dacă a trăit 90 de ani,
Vocea feminină: deci în 50 și 50
Q: 58?
A: 1858, cam așa ceva.
Q: 1858. Așa. Unde a murit?
A: La Ghinta.
Q: Ghinta.
A: A murit, știi acolo, am scris eu acolo.
Q: Păi, da, asta-i din partea mamei.(râsete)
A: Exact, exact.
Q: Unde a mai locuit?
A: A locuit la... Sinteza Mare,
Q: Sinteza Mare,
A: Da, și în timpul evacuării a venit la... Arad, ăsta aparșinea de Arad, și pe urmă nu s-a putut întreține și a venit la maică-mea.
Q: Aha, a venit la Ghinta.
A: Da, prin 1957 sau așa ceva.
Q: îhâ. Ce școală a terminat?
A: Stai că ăsta, ... a avut...cred că... el era arendaș.
Q: Asta la meserie, nu? (se suprapune cu încă ceva)
A: La ocupație, deci a terminat o școală de asta de... știu eu, de asta de, agricolă sau cam așa ceva.
Q: Îmhâ. Liceu, sau ...?
A: Nu știu era o școală medie sau cam așa ceva știi.
Q: Da câte clase a avut, sau?
A: Păi, cred că șapte clase, mai mult nu cred că a avut el săracul, șapte clase.
Q: Era religios?
A: Nu.
Q: Nu, deloc, sau...
A: Păi era puțin, adică era neolog, tot neolog, nu era ortodox. Deci știi cum era, acuma îmi aduc aminte, zice așa..."bunicul mergea la biserică în fiecare zi, băiatul numai de Purim, iar nepotul deloc", știi așa era o, o, o, o...
Q: Vorbă
A: Da era o vorbă și o, o evoluție... la evrei
Q: Evoluție, (ușoare râsete)
A: Păi acuma, ghilimele, deci așa se, la un moment dat se degrada viața asta religioasă, deci, bunicii deja țineau cu... se rugau în fiecare dimineață, mergeau la biserică, deja băiatul mergea numai de sărbători și sâmbătă, iar nepoții deloc. Dar asta este și-n Israel
Q: Daaa
A: cam așa pe undeva în... partea asta... îhmmm, a evreeimii laice, să zic așa.
Q: Da. Ce limbă maternă a avut bunicul?

A: Germană și
Q: Schillinger, da.
A: Na, și maghiară
Q: Armată?
A: Armată a făcut la Ungaria în...aveam notat pe undeva....
Q: Nu știți când, nu?
A: Păi, nu. (nu se înțelege)
Q: Frați și surori?
A: Frați? A avut... Ăă, a avut așa...
Q: (zâmbete) Câți au fost?
A: Stai să mă gândesc. Au fost, au fost mulți, vreo șase, șase.
Q: Șase?
A: Da.
Q: Îmhâ.
A: Dar să nu mă întrebi că nu-i știu. Nu, nu, nu!
Q: Deloc, nimic?
A: Nu, nu mai știu toate.
Q: Deci șase...
A: Da.
Q: frați și surori. A avut și frați și surori sau?
A: Cum?
Q: Și fete și băieți au fost, sau...?
A: Și fete și băieți.
Q: Șase.
A: Da.
Q: Așa. În timpul holocaustului în Arad și Ghinta.
A: Da.
Q: Da... Ghinta, așa, și-a murit. Da. Bunica din partea mamei? Și numele?
A: A murit la noi, e înmormântată la Beliu, (nu se înțelege), deci a murit în o mie nouă...sute...treizeci și...în treizeci și opt.
Q: În treizeci și opt. Da.
A: Da, a murit, la Beliu, și acolo e și înmormântată. La Beliu și înmormântată. Iu...Iu... Iuliana o cheamă, pe Iulcio.
Q: Iuliana.
A: Da.
Q: În evreiește știți cum s-a numit?
A: Nu știu.
Q: Schillinger. Unde s-a născut. Când?
A: Da, îhm, nu, nu știu, nici chiar o dată.
Q: Unde a mai locuit?
A: Numai, aia știu că a locuit numai la
Q: La Beliu
A: Numai la Sinte Mare și la Beliu.
Q: Sinte Mare?
A: Da. Și pe urmă când s-a îmbolnăvit, atunci a venit la Beliu.
Q: Câți ani a stat la Beliu cu dumneavoastră?
A: Ea? A stat vreo... nu mult că a murit, și asta că era tare bolnavă și acolo noi stăteam mai bine material și i-am adus medic, dar, un an, un an și ceva.
Q: Cu ce s-a ocupat?
A: Casnică. A fost casnică.
Q: Câte clase a avut?
A: Nu știu. Nu știu.
Q: Îmhâ.Era religioasă?
A: Tot așa.
Q: Așa. Limba? ... Germană. Maghiară?
A: Maghiară.
Q: Maghiară? Așa. Frați și surori, știți cumva?
A: Ea?
Q: Îmhâ.
A: Nu știu, nu știu nici asta. Nu știu.
Q: Ce ști... ce vă mai amintiți despre străbunica sau stră-străbunici? Ce știți despre în afară de faptul că veneau din Viena?
A: Deci nu de bunici.
Q: Nu, nu, nu.
A: Despre
Q: Străbunici...așa...

A: Străbunicul meu

Q: Cât de departe

A: Acuma așa de, despre străbunicul meu de... de pe partea... tatei...

Q: Daa.

A: Tatălui meu, nu, nu-mi amintesc.

Q: Străbunicul. Da.

A: Pentru că a murit ambii, și bunica și bunicul...

Q: Dacă știi ceva ce v-au povestit părinții sau bunicii, și asta este

A: Adică despre străbunic mi-a povestit că stăteau la Viena, și străbunicul de pe partea tatălui.

Q: Tatălui. Da.

A: Na, și cum... știu că au fost...

Q: Dar cum... Știi cumva, de ce s-au mutat?

A: Pentru că... s-au mutat aici pentru că își căutau mă rog, un mijloc de-a trăi, deci era aglomerat, nu-și puteau realiza acolo

Q: A, de fapt bunicul s-a mutat, nu străbunicul.

A: Da, bunicul.

Q: Bunicul s-a mutat.

A: Bunicul. Da. S-a căsătorit aici prin (nu se înțelege) cu bunica mea și au stat aici la Sebiș acuma.

Q: Deci, despre străbunic nimic, doar că este din Viena.

A: Asta știu despre străbunicul meu, nimic nu știu despre el, de fapt, după partea, după partea...

Q: Tatălui

A: Tatălui.

Q: Dar din partea mamei?

A: Din partea mamei, asta știu mai mult. Știu că era la, stătea tot la Sinte mare, străbunicul meu, era foarte religios, din partea mamei.

Q: Îmhâ.

A: Era religios. Era un fel de autocrat. Avea situație materială bună,

Q: Îmhâ...

A: vreo 60 de hectare de pământ și era foarte preocupat de, de, de urmași, de urmași lui, de nepoți și strănepoții lui, știu că

Q: L-ați prins vreodată?

A: Nu l-am prins, asta numai din auzite. Știu că s-a făcut, s-a, s-a... în familie, în familie, am avut pentru prima dată o căsătorie mixtă. Deci, străbunicul meu l-a ajutat pe unul dintre nepoți, respectiv pe doctorul Schillinger, care terminase facultatea, era student și l-a ajutat să-și termine facultatea să-și facă un (nu se înțelege), mă rog, el l-a finanțat, și spre surprinderea lui, doctorul Schillinger a fost primul evreu din familia Schillinger care s-a căsătorit cu o neevreică,

Q: Îmhâ...

A: Și a făcut o mare, o mare, un caz din faptul respectiv, și i-a interzis cum știu că bunicul meu, cum era o fire foarte autoritară, pentru că el dispunea de bani, de finanțe, și i-a interzis să... să-l mai viziteze. Deci... La...l-aș considera că așa este un obicei la...

Q: Da, da, da,

A: la...la...evrei... la evrei, e un obicei la evrei că dacă

Q: scos din familie

A: dacă te căsătorești, nu numai că te scoate din familie, dar stau ca și pentru mort, deci se stă schuve...(zâmbete), schuve,

Q: da ce-i?

A: da acel schuve ca și pentru... mort, un soi de a spune că a murit pentru el.

Q: Câtă... câte zile?

A: Poftim? Nu știu câte zile dar așa se ține pentru părinți până la o lună, dar pentru cazuri din astea nu știu cât se ține, da știu că a ținut schuve și l-a, l-a renegat și a zis că nu mai...

Q: îmhâ...

A: Deci asta a fost străbunicul meu. Strabunicul meu era, ce mai știu tot așa prin alții, că știu că era, voia cu orice preț să țină tradiția, de asta...

Q: Îmhâ... Și străbunica, de ea știi ceva? Sau nici de ea?

A: Străbunica mea, atuncea, nu știu de ea nimica pentru că îhm, îhm, în familia asta capul și de fapt totul se învârtea

Q: Da, da, da.

A: în jurul bărbatului.

Q: Da, da, da.

A: femeile nu... aveau vreo, adică nu aveau vre-un rol.

Q: În cadrul familiei.

A: Da. În cadrul familiei, dispune soțul respectiv, el...

Q: Despre bunici.

A: Bunicul meu. Bunicul meu,

Q: Acuma din partea tatălui, sau...?

A: Din partea mamei.

Q: A mamei, da.

A: Da, bunicul a fost, ... am terminat cu el. Din partea mamei, bunicul meu era arendaș, o perioadă arendaș...

Q: Îhâ,

A: a arendat de la un baron, a condus o firmă, o... o ... moșie (o voce masculină: moșie), vezi, asta asta am uitat, pe urmă s-a

Q: Îl chema Emanuel?

A: Da, și-a cumpărat pământ în... în... Sinteza Mare,

Q: Îhâ,

A: și după ce și-a luat pământul cu... în o mienouășute...patruzeci...și... cu legile astea antievrești, cu... n-au voie să dețină pământ, s-a re...romanizat pământul și atunci n-a mai avut viza-cetățean(?)

Q: Și asta cam când s-a întâmplat, cu luarea pământului?

A: Pământul s-a luat în 19...40.

Q: 40?

A: 40, îmi aduc eu aminte.

Q: I s-a luat tot ce a avut. A... în momentul când a fost mutat la?

A: Exact, i s-a luat tot ce a avut.

Q: La Beiuș, mai întâi, ... a fost mutat.

A: El...

Q: sau bunica?

A: și nouă ni s-a luat, dar vorbesc de bunicul meu. Bun, noi adică... ce s-a întâmplat... și nouă ni s-a luat, n-am avut prăvălie, normal că a trebuit să lași tot acolo, a trebuit să... să... a venit jandarmul, și a spus: ”domnule, conform ordinului Mareșalului Antonescu, nu știu, sub... conducătorul statului, trebuie să vă ducem în reședințele... aveți dreptul să vă duceți 20-30kg nu-mi amintesc ce... pachet...o greutate... și ne-au într-o noapte... ne-au, ne-au cărat pe toți în, în reședințe de (nu se înțelege), și acuma... mă rog, evreei care dispuneau de (? Nu se înțelege) că deja era înainte de 44, deja au venit legile astea antievrești, antișemite, da asta deja începând din 38, în 1938 deja se simțea o... o, o atmosferă știi antievrească, și mulți evrei și-au dat seama și au văzut că n-o să fie bine pentru evrei.

Q: Da, dar familia dv. a fost dusă la Beiuș și bunicul dv. au fost duși la Arad?

A: Da, pentru că, pentru că bunicul meu... era din Sinteza.

Q: A, el era de acolo.

A: Deci Sinteza, Sinteza a fost...

Q: Da, da, da...

A: aparținea de...

Q: Da, de Arad.

A: De Arad, iar noi... din Beliu, aparțineam... de Bihor. Na, și să-ți mai spun că foarte interesant era cu bunicul. Deci bunicul... a stat la Arad. La un moment dat a fost lipsit de mijloace materiale, 8intervine o voce neclară) mai are o fată care... mă rog... taică-meu stătea mai bine material. Așa a fost să fie, și a venit la noi că trebuia întreținut. Și între timp săracul atâta a fost de... atâta de... marcat că i s-a luat pământul și că nu avea mijloace de trai și că e nevoie să fie întreținut de fiică-sa încât a înnebunit. A înnebunit și mergea așa de... fugea de-acasă, el avea, mă rog, șaptezeci și ceva de ani avea atunci... optzeci și ceva de ani avea și se făcea că mână o... un atelaj, știi, și zicea așa... că ara... cu

Q: îhâ...

A: ... cu boii... și atunci zicea așa: a înțeles că mâna boii și el zicea că Antonescu-i un bou... și... și... Hitler alt bou și striga pe-acolo: Antonescu! Hitler! Trageți!...Și pocnea din bici și... Ce faci? Zice:” Mân boii ăștia să ar cu ei!”, știi? Dar erau toate neplăcut și primejdios

Q: Da, da...

A: pentru că... pentru că dacă auzea... tot frică avea maică-mea, săraca, că dacă aude cineva cum mână ăsta atelajul ăsta din Antonescu și Hitler, știi, ne putea da...

Q: Da... da

A: în, mă rog, ne putea pedepsi, ne putea duce în Transnistria ca dușmani ai regimului. Na, și a murit săracul. A înnebunit de... de durerea care avuse cu... cu, cu... cu... i s-au luat toată averea și a fost nevoit... n-a fost o plăcere să stai pe capul...

Q: A, deci o vreme a stat la dv, și bunica și bunicul?

A: deci la Sinteza și la Macea am stat toți, da. Taică-meu era la detașament de muncă, l-au dus să muncească și am fost așa: maică-mea, noi doi, frate-meu

Q: Îhâ...

A: cu mine și... cu

Q: Cu bunicii.

A: bunicul

Q: Îhâ. Și bunica, nu până în 38?

A: Bunica a murit, a decedat în 38 la Beliu. Ea n-a mai ajuns... evacuarea s-a făcut

Q: Da, da, da

A: în 40, ea în 38, a fost..

Q: Despre bunicii din partea tatălui?

A: Din partea tatălui, despre bunicii?

Q: Da.

A: Păi ce-am... tot ce-am spus că...,
Q: Erau comercianți...
A: Da, comercianți și bunica a murit înainte... de-a mă naște eu, și... bunicul a murit cu... când a avut taică-meu 2 ani.
Q: A, da, da, da, deci nu i-ați cunoscut.
A: Nu..., nu. Nici bunica mea nu m-a... cunoscut.
Q: Îmhâ. Mergeați în vizită la... bunicii... din
A: Da.
Q: partea mamei?
A: Mergeam la... în vizită la bunicii din partea mamei, și foarte mult mergeam la Sebiș, acolo, toate, adică toți... frații și surorile lui
Q: A,
A: taică-meu erau
Q: erau mai mulți
A: la Sebiș, da, erau la Sebiș și mergeam în vizită. Deci țineam legăturile astea familiale se țineau.
Q: Mai știți cum arătau casele bunicilor? Din Sebiș și din
A: Da sigur că mai știu,
Q: Așa...
A: Știu, și mergeam și eu, ... știu, țin minte cum arăta... casa.
Q: În Sebiș cum era?
A: În Sebiș, ... era o casă cu o... nu se deosebea cu nimic de celelalte case din, din, din comună, de... caaa... nivel mijlociu așa, unde era o prăvălie, era o magazie, și erau două, trei camere.
Q: Îmhâ...
A: Păi cam asta era, asta era.
Q: Și ei ce comercializau?
A: comercializau... pe vremea aia era un comerț mixt, începând de la cuie, drojdie, pâine, rachiu, spirt și birt și, erau absolut tot, pantofi... mă rog, pe vremea aia se foloseau...
Q: Animale aveau la Sebiș?
A: Nu, nu aveau, nu.
Q: Grădină?
A: Grădină foarte mică, cu câțiva pomi, flori, și cu restul nu se ocupau.
Q: La Sinteza?
A: La Sinteza, acolo, bunicul meu ți-am spus, era agricultor și acolo avea și unchiul meu un atelier de tinichigerie.
Q: Îhâ, în aceeași... îhm... casă?
A: În aceeași casă.
Q: Era mai mare casa de la Sinteza?
A: Era destul de mare, nu poți să spui ca ar fi fost un palat... era o casă tip... mă rog de la țară, na.
Q: Grădină aveau la Sinteza?
A: Aveau la Sinteza aveau grădină, avea grădină.
Q: Îhâ. Ajutoare aveau la... casă? Sau în casă?
A: La, la, la Sinteza acolo nu avea pentru că era... mătușa mea.
Q: Îhâ.
A: Nu era căsătorită
Q: Da, da, da.
A: și era unchiul meu necăsătorit, mătușa-mea și cu ăștia nu avea.
Q: Da, da, da.
A: Da, majoritatea acolo, la... din punct de vedere material, cel mai bine stătea mătușa... Gizzela.
Q: Îmhâ.
A: Altă fată. Care asta... avea acolo, avea... dar, angajați îi aveau angajați pe ... verișorii mei
Q: Ahaa...
A: Verișorii mei, erau, lucrau la așa, și taică-meu înainte de a se căsători, (zâmbete), a lucrat tot la... mătușa mea, soră-sa, și când s-au căsătorit, s-au cunoscut prin... așa era la evrei... prin intermediari. Deci, i-a făcut o cunoștință, mă rog, taică-meu fiind comerciant, maică-mea fiind casieră la Chișinău-Criș, acolo, atunci i s-a făcut cunoștință, s-a întemeiat căsătoria și s-au cunoscut, și după ce s-au cunoscut, și după ce s-au cunoscut atunci au mers la Beliu. Acolo au deschis o prăvălie, au stat prin treizeci și... prin douăzeci și... douăzeci și șase s-au căsătorit
Q: 26?
A: 26, da, așa. Și în 26 au prosperat foarte bine, deci în 26, au mers, mă rog, prăvălia a mers foarte bine, mă rog, au reușit să... la început,... mă rog,... i-a garantat unchiul meu respective...
Q: Aha, cel cu...
A: cu Schwartz. Da, i-a garantat, i-au dat din salariul convenit și a început și până în 40 a reușit să scape de datorii, au reușit să-și cumpere o casă în Arad,
Q: Asta destul de repede, în 14 ani!
A: Da, în 14 ani au progresat și s-au refăcut și au făcut rost și de, mă rog, niște valori care i-au ajutat să... să, să trăiască... în anii 40 până în 44 au trăit din,

Q: îmhâ...

A: până 46, au trăit din, din agoniseala și nu mai vorbim că casa din Arad ea a fost și casa aia, a fost naționalizată a lui taică-meu.

Q: Îhâ

A: Deci, au... progresat destul de, mă rog, prin muncă, a muncit foarte mult taică-meu. Taică-meu a muncit, așa a fost... pe vremea aia îmi amintesc ca mergeau țărani la câmp, se mergea pe la 5, pe la 4 dimineața și nu aveau rețineri, dacă cumva el și-a uitat să-și ducă la câmp, mă rog, zahăr, sau pâine, sau, sau, țigări, fără nici o reținere, băteau la fereastră, dacă era 4 dimineața, și pentru un pachet de țigări, se scula și îl servea (spus cu amuzament) și de multe ori și fără bani că...

Q: asta premiu, nu?

A: Da, da, da. Deci era o luptă pentru, pentru...

Q: Da, da, da.

A: clienți, știi să vină cât mai mulți să vândă cât mai mult, știi așa a fost, însă... cu folos pentru că într-adevăr și-a realizat din punct de vedere material.

Q: Îmhâ. De bunic ce mai știți cu... din punct de vedere religios? La sărbători... vă adunați împreună sau...

A: Absolut. Sigur. Sărbătorile se făceau împreună și...

Q: Și vă adunați la Sinteza sau veneau ei,... la Beliu?

A: La Beliu, noi aveam, deci, la Beliu aveam sinagogă, și un rabin, altcum, aveam o comunitate.

Q: Nu, da vorbesc despre bunici.

A: Bunicii mergeau la Chișinău-Criș.

Q: (nu se înțelege)

A: (nu se înțelege), bunicii din, din

Q: Sinteza.

A: Sinteza, mergeau la Chișinău-Criș.

Q: Mergeau săptămânal, sau...?

A: Nu, mergeau numai de sărbători.

Q: Numai de sărbători?

A: Numai de sărbători, da.

Q: Îmhî.

A: Și străbunicul meu, ăla se ruga în fiecare zi, la casa acolo, mă rog, e și înmormântat la Chișinău-Criș, străbunicul meu.

Q: Ăă,

A: străbunicul meu.

Q: Da, dar, cu... vecinii cum se înțelegeau?

A: Ăă,

Q: Cu Sinteza?

A: Să spun sincer, erau foarte, nu aveau probleme, se înțelegeau. Familia, în genere, era unită, și centrul, încă odată spun, centrul familiei Schillinger din partea...

Q: Îmhî.

A: mamei, se... grupau în jurul străbunicului meu. Deci străbunicul meu era centrul. Mă rog, de ziua lui, toată lumea venea să-l gratuleze, să-l felicite, și el la fiecare nepoată și nepot, când se căsătorea îi făcea un cadou, și el era centrul familiei, având și banii cei mai mulți și probabil și (hohote de voie bună) mintea cea mai... deschisă.

Q: Era, era interesat de politică, bunicul?

A: Nu era interesat de politică, bunicul, străbunicul meu era religios, vorbesc de străbunicul.

Q: Da, da, da.

A: Bunicul meu, era interesat de politică, nu se băga în politică, însă simțea, mă rog, asupririle și...

Q: Da, da, da.

A: și, mă rog, discriminările la care erau supuși, mă rog, toți evreii din țările..., mă rog...

Q: În vacanță mergeați la Sinteza sau și mai des de...

A: La Sinteza mergeam... nu în vacanță, dar după sărbători, de obicei de două, trei ori pe an... maică-mea făcea vizite la...

Q: Îhâ,

A: Mai ajuta, mă rog, din punct de vedere material, mă rog, era mai bine realizată și își ajuta părinții, mă rog, acolo la Sinteza, treburile lui bunicul mergeau și nu prea mergeau, erau... mă rog, agricultura,... era... era condiționată de...

Q: vreme

A: anotimpuri (zâmbete), câteodată mai era secetă, mai nu se prea făcea... și atunci normal că o duceau mai greu.

Q: Legat de Beliu, cam câți locuitori... avea?

A: Câți, câți?

Q: Evrei ați spus că erau vreo 30 de familii, nu?

A: 30 de familii.

Q: Cam câți?

A: Păi era reședință de plasă. Deci era reședință de plasă, cu judecătorie, cu, cu... poliție, cu, cu dispensar medical a plasei respective, mă rog, erau străzi, era pe lângă români erau „știuberi”, erau și unguri, erau catolici... În Beliu era o... fabrică de sticlă, erau vreo două mori

Q: Îmhâ

A: și ce mai era industrie, și era o... de cherestea, o fabrică de cherestea.

Q: Da, da.

A: Deci eraaaa o... o,

Q: dezvoltat.

A: Da, din punct de vedere...

Q: O sinagogă ați mai spus că era, nu?

A: Și o sinagogă era.

Q: Aha. Doar rabin era, sau mai era și altă...

A: Un singur rabin, un singur rabin.

Q: Ați spus că era și un haham?

A: Nu, era un singur rabin care făcea și pe haham.

Q: Aa, el făcea toate slujbele?

A: Da. El și, pe lângă asta, el învăța și copiii,

Q: El ținea talmud-tora?

A: Nu, nu se ținea talmud-tora, se ținea... adică învățam să citim, ne pregătea pentru, pentru unde la 6 ani deja, al...alles beth (?), adică ne învăța cititul rugăciunilor.

Q: Și câți ani, până la ce vârstă se ocupa?

A: La vârsta de 6 ani începeam.

Q: Și până când?

A: păi trebuia să înceapă, să se termine până la vârsta de 13 ani, trebuia să se termine

Q: Și se mai ocupa și după aceea de copii, sau doar până la 13 ani?

A: Dar, da, dar ce se întâmplase, deci, cu mine, eu, vorbesc de mine, și de ceilalți s-a ocupat însă, prin 1940, nu, când au evacuat, când ne-au, ne-au strâns și ne-au dus cu domiciliul forțat, eu aveam 7 ani, 8 ani deci

Q: Îmhâ...

A: s-a ocupat de mine doar 1 an și ceva.

Q: Da, da, da. Și unde ați avut... aici în Arad ați terminat atunci? Cu învățatul?

A: Da, aici în Arad, sigur.

Q: Îmhâ.

A: Adică tor-ebraica se mai învăța și la liceu. De exemplu la liceul evreiesc era o

Q: Bar Mitzva unde ați făcut-o?

A: era o materie. Bar Mitzva am făcut-o la Arad, aicea. Ce vreau să-ți spun, la liceul evreiesc, era două materii, era religie și limba ebraică.

Q: Îmhâ...

A: Știi? Deci, și două materii era care erau,

Q: legate de

A: legat de, de legat de naționalitate, era religie și limba ebraică, se învăța.

Q: mai știți cum îl chema pe rabin?

A: Care?

Q: Din... Beliu?

A: Kauffman.

Q: Kauffman?

A: Da, îl țiu minte, Kauffman,... îl țiu minte că... îi plăcea usturoiul (ropote de răs), când venea acolo, tot mirosul de...

Q: Ce vă mai amintiți despre el?

A: Despre el? Îmi amintesc că... avea un băiat... care... învăța... în Budapesta.

Q: Îhî...

A: Rabinul, și... a devenit notoriu ca... un personaj negativ... și chiar voiam eu să știu,... a apărut în presa anilor 36-37, era un... terminase ingineria la Budapesta și datorită unor împrejurări a cunoscut-o pe nevas, pe fata, pe familia lui Hoty, pe fata lui Hoty,

Q: Îmhâ...

A: și anume plimbându-se... prin Bud... Budapesta, familia conducătoare, li s-a defectat mașina, deci aia a făcut ca băiatul lui Kauffman să fie prezent și fiind un inginer priceput, a remediat defecțiunea. Ei și de aici s-a început o idilă între fata

Q: Ce combinații...

A: Da, așa e, câteodată așa vrea soarta, între fata lui Hoty și băiatul lui Kauffman. Impedimentul a fost că ăsta era evreu, ș-a făcut... s-a, s-a, a, s-a început o dragoste poate destul de sinceră. Impedimentul a fost că fiind evreu, nu putea să pătrundă în societatea... a conducătorului statului.

Q: Îmhâ.

A: Așa era ordinul atunci. Și atunci a trebuit să... nu, acuma nu știu, da... cred că din ambele motive, dragostea, iubire a fost și... și dorința de a parveni...

Q: Îmhâ.

A: la băiatul lui Kauffman. Și și-a schimbat numele în Kenyeles din Kauffman. Ei acuma cu împrejurarea asta a început să ducă altă viață, respectiv fiind inginer, Hoty la făcut deputat, la recomandat și l-a făcut deputat și pe numele de Kenyeres. Și culmea, acuma el ajungând deputat, și vrând, trăind...

Q: Cum se scrie... Kenyeres?

A: K

Q: K, nu

A: Ke n y eres.

Q: E și

A: Keny e

Q: Deci Ken y l?

A: Da, yn, y

Q: ye?

A: y, cum ai scris?

Q: (zâmbete) Keny

A: Dă-mi aici să văd

Q: (se aude foșnet de foi) maghiară...hâm!

A: K, ăsta-i

Q: n

A: asta-i Kenye

Q: Kenye, aha,

A: e r e s

Q: a, cu r Kenyeres

A: Da, Kenyeres, ăsta-i, ăsta se scrie, fără asta

Q: aha

A: Kenyeres

Q: Îhî...(se aude din nou foșnet de foi)

A: Deci, și-a dat seama, (nu se înțelege), na și acuma a rămas acolo, l-au făcut deputat, știi

Q: deputat

A: și culmea, că l-a făcut de...deputat în...într-un partid de dreapta, de dreapta respectiv naționalist

Q: îhî

A: și ca să, el ca să-și renege sau ca să-și ascundă originea a început să propună niște legi chiar anti-evreiești știi, în, în parlamentul ungar. Acuma partidul din... opoziție

Q: îhî

A: a întrebat și a...î... a descoperit că cine este Kernyeres ăsta și că e... taică-său e rabin. Și țin minte că s-a făcut mare vâlvă că s-au declanșat la Beliu niște oameni, atunci nu... apăreau străini, bine îmbrăcați, manierați și le-au, au vrut neapărat să-l ducă pe... rabin

Q: pe rabin

A: la Budapesta, să arate acolo în fața... mă rog, ziaristilor că în fond, cine-i Kenyeres ăsta, de ăsta, marele politician și cu idei de dreapta. Și a reușit să-l... să

Q: și au dus rabinul la Budapesta?

A: Da, au reușit... ca să... îl, prin viclenii, să-l prostească pe... și l-au dus cu mașina la Budapesta. Cu mașina l-au dus, mi se pare, până la Arad și de acolo au luat trenul, în tot cazul, când au ajuns la Budapesta, atunci de deja, rabinul nostru a bănuț ceva, că foarte mulți reporteri, foarte mulți ziaariști cu întrebări, cu aparate de fotografiat și a apărut în ziare că uite de fapt cine este tatăl lui Kenyeres, care... se dă mare naționalist și... mare ungar și mare... și pe urmă normal că și atunci ca și acuma, nu, un ... ultimul cuvânt îl are conducătorul statului, având puteri...

Q: nelimitate

A: nelimitate într-o democrație limitată, și... ca să ... lămurească problema... i-au pus... față în față, ca să-i confrunte. Și când a venit acasă, mi-a povestit cu lacrimi în ochi, că a trebuit să declare că nu-i băiatul lui. Deci bătrânul, cu lacrimi în ochi,

Q: îmhî...

A: a trebuit să... să, să

Q: să-l renege

A: da, să să... să reneg, adică și-a renegat el băiatul și el tatăl. În schimb...

Q: Da, a rămas măcar cu cei care îl vor pe băiatul, sau... toată treaba... a fost răsturnată?

A: Restul... cred că restul nu-l mai știu ce s-a întâmplat, poate că a rămas cu una dintre fiice, dar știu că... că, pe de altă parte, foarte mulți bani și, i-a trimis la rabin. I-a trimis, cum să-ți spun...

Q: După incident? Sau...

A: După. Și înainte, dar și după. După parcă mai mult, ..., și... rabinul... a fost și el... dus cu noi, știi, și înainte de-al duce, atuncea știu că a făcut înn..., îl țiu minte și acuma...în grădina... în curtea sinagogii,

Q: îmhî...

A: niște gropi, și acolo a ascuns rabinul kilograme întregi de aur, știi? Da,... e foarte interesant, pe de altă parte și-a renegat taită..., pe tată-său, da l-a ajutat foarte mult material.

Q: Aaa...

A: Deci, acuma trebuia ca să aibă la anumite...treburi să aibă unde să poată apela, în schimb, a știu că și-a... ascuns kilograme întregi de aur.

Q: A supraviețuit rabinul?

A: Nu... a fost bătrân și nu...

Q: Îmhî... În Beliu, evreii locuiau separat de ceilalți sau fiecare... amestecați? Erau doar...

A: Nu, nu era space, space din asta. Acolo nu era o zonă specifică. În Beliu, fiecare își avea, mă rog, casa lui, prăvălia lui,

Q: unde...

A: Unde-și ducea activitățile.

Q: Care erau ocupațiile tipice, în Beliu, pentru evrei?

A: Era... îți spun așa... era... în evrei erau comercianți, majoritatea, era unul care... Werner, care... era colecț... adică care colecta piei,

Q: daa...

A: și... medicul era tot evreu...

Q: îhî?!

A: și ca... un funcționar. Deci aveam un funcționar, șofer, medicul... a clasei era evreu,.. avea un șofer evreu, Frichmann, aveau, aveam un colecător de piei și tăbăcar dinăștia... și restul au fost comercianți,

Q: îmhî...

A: restul au fost toți

Q: Era electricitate și... apă... din astea... în casă, în Beliu?

A: Îhmm, erau... știu că prima dată, în prăvălie la taică-meu a apărut gaz.

Q: Înaintea curentului?

A: Înaintea, înaintea curentului. Se lumina cu gaz. Și partea aia care dădea lumina, era o, o țesătură, era de forma unui bec actual însă era o țesătură din, din... un material foarte... era parcă era ca o cenușă de aia din sită și dacă puneai mâna pe ea, toată se distrugea, pulveriza așa ceva. În schimb, rezista la căldură și la ardere.

Q: Și gazul în ce era?

A: Gazul era în butelie.

Q: În butelie?

A: Gazul era în butelie, se dădea drumul la gaz și se aprindeau acolo...

Q: curentul

A: Nu erau,

Q: Nu era?

A: era un fel de... baterie din asta, făcută dintr-un material din asta... o țesătură de asta din

Q: Da cum se numea? Avea nume?

A: Horischnea, da, ciorap îi zicea

Q: (râsete)

A: da, zicea, din astea, da era un bec, era un bec foarte... de care nu te puteai... da era așa... nu era, era... deci pentru prima dată la taică-meu în prăvălie a apărut iluminatul asta cu gaz, se făcea instalație de gaz, se puneau becurile și... de fapt, astea erau, ca și acolo, becurile alea erau,

Q: îmhî...

A: însă nu erau din sticlă, erau dintr-o țesătură din asta care rezista la...

Q: Apa era trasă?

A: Apa? Apa era... se ducea de la arteziană, era o artezi, o fântână arteziană și acolo se creau idilele astea între

Q: (râsete)

A: feciori și... și...

Q: la fântână...

A: da, la fântână.

Q: În copilărie cum era atmosfera politică?

A: În copilărie...

Q: Aveați probleme cu antisemitismul?

A: Da, da, în copilărie,

Q: În Beliu?

A: Da. Cum? Da. Deja, știi, cum făceam baie, când mergeam la baie, ..., și, eu evreu, eram circumcis, nu?

Q: îmhî...

A: Și atunci toți se uitau la mine că uite, uite, știi, era diferența asta de... adică dacă nu te încadrați în, în majoritate, era deosebirea asta de, de cei...

Q: da, da, da

A: de-o vârstă cu mine, știi? Și atunci toți se uitau la mine că vorba aia, eu sunt circumcis și ei nu, și... nu prea... mă rog... copiii ce învățau acasă, în familiile unde... erau porniți împotriva evreilor, acolo și copiii, ce-a fost

Q: da

A: Știi, copiii, ca familiile, tot... dar mai mult s-a accentuat, după... când au venit legionarii, știi, când au venit legionarii, atunci... a început și...

Q: Ați avut și în Beliu probleme cu... legionarii?

A: Da, sigur, sigur. Adică era o grupare legionară, era un avocat și nu preotul din Beliu, preotul dintr-o comună vecină era legionar și am fost dat afară din școală, nu, eu clasa întâi nu am ajuns

Q: Da, da, da

A: să o fac pentru că am fost dat afară din școală, din clasa întâi că nu aveam dreptul ca să... să

Q: Clasa întâi... primară?
A: Primară, da.
Q: Și ce ați făcut atunci?
A: Păi, am mers... ne-a evacuat. Ne-a dat afară din școală,
Q: A, da, da, da.
A: Dar nu după mult timp ne-a și evacuat și am... învățat laa... ciclul de acolo, acolo am învățat, s-a făcut școală și acolo am învățat.
Q: S-a făcut școală doar pentru evrei în timpul evacuării, sau?
A: da, da sigur. Numai că...
Q: Și cine se ocupa de ei?
A: Era o, o, învățătoare...
Q: Evacuată și ea?
A: Evacuată și ea bineînțeles
Q: Care se ocupa de copii.
A: care se... mă rog, sub îndrumarea comunității... evreești
Q: Și atunci vi s-au recunoscut anii aceștia sau la primele examene s-a văzut dacă ați învățat sau
A: Eu am făcut acolo până în clasa a patra, ți-am repetat, până în clasa întâi, a doua, a treia și a patra, am terminat-o acolo, la școală acolo, la un moment dat și la liber a fost. Și pe urmă, am învățat în particular
Q: Din a cincea.
A: Mulțumită lui Dumnezeu, au stat material mai bine, și mi-au... angajat o instructoră care mi-a pregătit să dau
Q: Câțiva ani... va pregătit
A: Da... Nu, adică primul an de, la liceu.
Q: Atunci la ce vârstă, e primul an la liceu?
A: Păi după patru... după...
Q: Adică de la 11 ani?
A: Atunci era patru ani, deci la 7 ani erai la...
Q: da, la 7, 8, 9, da
A: după...
Q: și la 8 ani era primul an de liceu
A: nu, păi 7 ani cu 4, ..., da 11 sau 12
Q: 12, aa... și atunci primul an a-ți dat examenul la Timișoara,
A: la Timișoara,
Q: Așa, îmhî..
A: și pe urmă s-a terminat în 44,
Q: da, da
A: în 44 am venit la Arad.
Q: asta cu liceul mă interesează
A: na, din 44, în 45 am fost la liceul teoretic aici în Arad.
Q: îhî..., îmhî, așa... Cum era ziua de piață în Beliu? Sau în ce zi era piață în Beliu?
A: Miercurea.
Q: Miercurea?
A: Da.
Q: Și?... Cine mergea la cumpărături?
A: Păi nu era la cumpărături acolo. Când era piață, taică-meu având prăvălie, atunci piața din ce să... ce era aia piață, fiind reședință de plasă Beliu, știi, atunci toate comunele din jur veneau, se aprovizionau cu materiale industriale
Q: îmhî...
A: printre care și textile, taică-meu a avut o prăvălie de textile și își vindeau produsele agricole,
Q: îmhî...
A: știi, deci se făcea schimb, și atunci miercuri la noi era, vorba aia, de piață, m-ai întrebat de zi piață, și atunci se vindea cel mai mult.
Q: aha...
A: atunci prăvălia era plină...
Q: aa... că veneau din
A: daaa...
Q: îmhî...
A: și aveam acolo, vream, aveam acolo noi trei (o voce indescifrabilă se aude pe fundal), trei, trei... ucenici aveam acolo
Q: îmhî...
A: și atunci era multă muncă și se câștiga mai mult atunci, asta era atunci
Q: că a-ți spus că Beliu era reședință de plasă, plasa asta ce anume
A: plasa asta
Q: cuprindea
A: cum? Cuprindea vreo... 10, 15 comune
Q: îhî.. Asta era plasa.

A: Cum e..., da, așa era atunci, era plasă, după plasă era județ.

Q: Aha, deci plasă era subdiviziune la județ

A: La, județ, da.

Q: Ce evenimente fericite vă aduceți aminte din copilărie?

A: Din copilărie, mi-aduc... evenimente, mi-aduc aminte când o trupă de legionari au venit în prăvălie la noi și au zis: ”Gata cu tine jidane! Asta ai furat bogăția noastră și asta nu-ți aparține! Și trebuie să o dai înapoi!” Și mai îmi aduc aminte că... aveam ucenici, și-am spus... unul era...

Q: Erau evrei ucenicii?

A: Nu!

Q: Nici unul?

A: Nici unul nu era. Ă, unul era, da, la noi evreeii era obici..., la noi ucenicii serveau masa cu noi, deci...

Q: Îmhî..., făceau parte din familie

A: da, făceau parte din familie și...

Q: și acolo și locuiau?

A: Acolo și locuiau, sigur. Și era unul acolo care... cu partea asta... a supravegheerii, mai înainte se ocupa maică-mea.

Q: aha...

A: Taică-meu cu aprovizionarea, cu vânzarea. Însă maică-mea supraveghea, și maică-mea, la depistat că... fura, deci nu era cinstit, și i-a spus, i-a spus ... „măi, Iosife, te rog frumos să fii cinstit”, așa îl chema pe băiat, „să fii cinstit, și nu mai fura” și probabil că pe el l-a deranjat și când au venit legionarii, el s-a făcut legionar, știi, Negui Iosif, și atuncea... după ce au venit trupa aia de legionari și au făcu o (nu se înțelege), știți, ea a spus: „Măi, zice, tot cu cine vorbești că s-a discutat în cuib cu legionari că o să aveți mari necazuri, și pregătiți-vă, și într-adevăr... a fost ceva de coșmar că a venit o trupă de legionari și zicea: „acuma eu te bag în (nu se înțelege), și ne-au dus în cimitir și probabil că au vrut să ne omoare sau au vrut... dar părinții mei, speriați erau, și într-o noapte și voiau cu orice preț ca taică-meu să le cedeze

Q: îmhî...

A: prăvălia. Și ne-au ținut acolo sub teroare, în cimitir, mă rog, vreo o oră, o oră și ceva

Q: Doar familia, doar familia dv?

A: Doar familia noastră. Și a venit apoi o mașină că cimitirul evreiesc e pe drumul... Beliu, stânga Oradea, pe acolo,

Q: îmhî...

A: pe un deal acolo, și a venit o mașină și ăsta s-a dus acolo și a văzut acolo că... puțină lumină și că ce se întâmplă și atuncea... nu le-au convenit... nu, nu, nu se

Q: da, da, da

A: încadra în planul lor

Q: da, da, da.

A: ăsta, știi. Și am venit acasă, însă știu că de atunci, nu mai dormeam, totdeauna la noi dormea câte o... săteancă sau un sătean pentru a... frica... adică părinții mei erau marcați de frică, de, de, de, mă rog...

Q: îmhî...

A: Na. Deci asta m-a marcat foarte mult, și... nu mai vorbesc, că... țin minte că... știrile care... până nu ne-a luat radioul, pentru că la urmă la evrei le-a luat radioul, știi? Și atunci știrile când... era câte un discurs de-a lui Hitler, de-a lui nenorocitul ăsta, erau o...o...o... catastrofă, erau un eveniment mă rog, care întrista

Q: îmhî...

A: și care ducea până la... ăsta, a, a, a familiei mele

Q: disperare, da, da

A: disperare, care ducea până la disperare, fără nici un viitor deci. Asta a fost o... perioadă..., mă rog, de... de, de neliniște și mă rog, e o încercare psihică pentru... frate-meu cu ocazia evacuării... până la vârsta de vreo..., ..., până la vârsta de vreo 9 ani tot avea coșmaruri, știi, se scula din pat,

Q: fratele avea vreo 5 ani, sau câți ani a avut?

A: Cum? Fratele avea 5 ani,... 5 ani. Și...

Q: Da.

A: avea coșmaruri din astea spunea, mă rog, eu am fost când ne-a evacuat am fost, tot așa striga: ”vreau pătuțul meu”, (zâmbete), că în pat acolo, „pătuțul meu, pătuțul meu, că de ce m-ați dus din pătuțul meu”, că asta era, și... el săracul avea coșmaruri, și se trezea și: ”vreau pătuțul meu, vreau pătuțul meu”, deci a fost îngrozitor și... a...

Q: Da. Părinții dv. ați spus că în 1926 s-au căsătorit? Da.

A: Da. Da.

Q: Unde în Beliu?

A: Căsătoria a fost la Sebiș.

Q: A la Sebiș.

A: La Sebiș, la Sebiș, da... la Sebiș s-au căsătorit și...

Q: În sinagogă?

A: Da sigur, da.

Q: a, deci nici în Sinte, nici în Beliu. Cum de la Sebiș?

A: Pentru că acolo, de acolo a fost taică-meu.

Q: Aha...

A: Taică-meu din Sebiș a fost.
Q: A, că după aceea s-a mutat la Beliu. Da! Da! Da!
A: Da. Pe urmă la Beliu după ce..., mă rog, adică, acolo s-au, s-au
Q: și-au găsit... loc
A: de muncă, loc de muncă. Pe urmă se desfășoară activitatea de acolo.
Q: Așa a-ți zis că a fost aranjată... căsătoria, sau întâlnirea.
A: Da, desigur. Căsătoria a fost aranjată, așa era obiceiul la evrei.
Q: Da, da ei au ales dacă să se căsătorească sau nu. Nu?
A: (râsete) Păi nu așa, obligați cum am fost cu rușii, (râsete pline), faptă..., da! Atuncea era,...
Q: Să te căsătorești numai că vreau eu(nu se mai înțelege deoarece sunt suprapuse vocile cu râsete)
A: Sau cum vreau să pățești tu Edy (?), vreau să se prezinte, de bună voie nu să te căsătorească altul sau cine vrea... (continuă râsetele). Adică nu era căsătoria atunci, se făcea cunoștință și pe urmă, nu mai vorbesc că erau destul de maturi deja, nu erau... la prima...
Q: Da, da.
A: Deci erau oameni maturi cu o judecată și își ia pe umeri știința și-și caută de lucru
Q: Da, da.
A: și au hotărât să-și creeze o familie.
Q: Îmhî. Cum se îmbrăcau, tradițional, modern, părinții?
A: Modern, se îmbrăcau.
Q: Îmhî.
A: Maică-mea și taică-meu.
Q: Așa, și starea financiară ați spus că a fost bună până în...
A: Da.
Q: în 40.
A: Adică la început a fost bună, da, au, au reușit să se...
Q: Îhî. Și cu casa care o avea tatăl dv. în Arad, ce s-a întâmplat?
A: Au naționalizat-o, au luat-o, au naționalizat-o,
Q: și la revedere.
A: și pe urmă au, au luat-o.
Q: Cum arăta casa copilăriei?
A: Casa copilăriei, era așa, era pe colț, pe colț, vis-a-sis de biserica... catolică
Q: Aha...
A: că catolică
Q: Ce loc!(râsete)
A: Da, și... era compusă din...
Q: Numai puțin... Casa copilăriei, casa copilăriei.
A: Deci prăvălia,..., magazia...
Q: Câte camere aveți?
A: Trei camere.
Q: Trei?
A: Trei camere, bucătărie,..., mă rog, șpais, adică cum se cheamă
Q: Da, da, da, cămară.
A: Cămară, trei camere, cămară, prăvălie,... , și o curte foarte frumoasă cu flori..
Q: Ohoo... cred că mama se ocupa, nu?
A: Da, mama și aveam două servitoare, era una care se ocupa de
Q: Neevreice?
A: Neevreice.
Q: Îhî.
A: Și una care făcea în bucătărie.
Q: Ăm... Na, c-am uitat. Ceva de casă.
A: Care?
Q: A! Mobila. Da, mobila cum era?
A: Mobilă, (oftat) mobilă de, în bucătărie era mobilă de bucătărie, și au cumpărat în ultima perioadă, o mobilă... foarte..., o mobilă combinată, știu că de nuc, la comandă făcută, asta a fost ultima... achiziție
Q: achiziție, aha.
A: prin o mie nouă sute, cred că era, când a venit bunica mea, (hă, hă...) deja era, când era bunică-mea, deja era mobila acolo,
Q: deci prin 37
A: Da.
Q: O avea deja.
A: Da,... da. Covoarele erau covoare manuale, știu că se numesc ceva de lucruri mai...
Q: Erau făcute acasă sau cumpărate?
A: De mama. Nu.
Q: Mama făcea?
A: Da, mama făcea. Și acuma mai am încă... (zâmbete) ceva făcute de maică-mea.
Q. Ohoo...

A: Da!

Q: Și cum încălzeți? Aveți...

A: Se încălzea cu lemne.

Q: Da? Cu sobe sau în teracotă?

A: Erau teracote...

Q: Îhî...

A: în camere.

Q: Grădină aveți?

A: Grădină? Nu aveam.

Q: Animale?

A: Nici animale.

Q: Flori numai. Așa. Ați spus că aveți două ajutoare în casă... Cărți aveți acasă?

A: Da. Maică-mea citea foarte mult.

Q: Ce fel de?

A: Păi, erau... mă rog, citea foarte mult de astea beletristice, să zic așa, cărți beletristice dar erau niște... cum să zic...

Q: (râsete) travestite...(Râsete!!!)

A: care nu trebuiau citite

Q: Cum nu trebuie...(râsete)

A: ...(râsete) Da, cam toate erau cum nu trebuie.

Q: Bine.

A: Ai văzut? Care se reflectau (râsete).

Q: Aveți și cărți religioase?

A: Da, sigur. Pe fiecare, acolo în cărți... și acuma am cartea lui taică-meu de joacă,

Q: Îhî...

A: și era obiceiul, ăsta probabil din ăsta

Q: tradițional

A: în carte se scria nașterea lui, ziua de naș... când s-au născut părinții, eram trecuți sunt trecu și acuma eu

Q: Da, da, da

A: și frate-meu

Q: îmhî...

A: și maică-mea...

Q: ziare citeau părinții?

A: Citeau. Citeau părinții, citeau ziare și și...

Q: Dar ce ziare erau... atunci pe acolo? În maghiară... sau erau și românește?

A: În limba maghiară.

Q: În maghiară. Îhî... Vă mai aduceți aminte de sărbători? Ce... făcea mama ceva, gătea?

A: Sigur că îmi aduc aminte de sărbători. Adică... de sărbători?

Q: Sau când începea sabbatul, aprindea mama lumânări mama?

A: În fiecare asta... era...

Q: Deci asta era.

A: Asta era... era... indiscutabil. De fiecare vineri seara, se aprindea lumânări, și se...

Q: Mergeți și la Sinagogă, cu toți?

A: Da, sigur. De... mergeam... taică-meu și cu... și eu.

Q: Aha...

A: Frate-meu nu, nu venea.

Q: Și mergeți și vineri seara și sâmbătă dimineața?

A: Da și vinerea seara și sâmbătă dimineața mergeam. Cu... la ăsta, și câte odată..., de sărbători, de sărbători, mai venea câte un cantor, știi,

Q: Îhî...

A: chema comunitatea noastră, din... din Beliu,

Q: Da, da.

A: pe lângă rabin, care nu avea o voce, mă rog, chema câte un cantor, știi?

Q: Aha. Și ce vă aduceți aminte că gătea mama, mai special față de zilele obișnuite?

A: Îți spun eu ce, era... de obicei seara...

Q: Asta de sabbat?

A: De sabbat. Da sabbat, cea mai, ce-mi plăcea mie foarte mult era ficatul de gâscă, asta era, nu, că așa era obiceiul la noi că... că nu se mânca, nu se mânca grăsime de porc. .

Q: îhî...

A: Și atunci... se... nici nu se tăia porc.

Q: îhî.

A: și se... tăiau găște grase, se făceau așa... și atunci se afuma... pieptul și pulpele și se păstrau pentru iarnă și grăsimea și ficatul se făceau proaspete. Ficatul era mâncarea cea mai...

Q: gustoasă (zâmbete)

A: mă rog, și tradițională și... și, pe urmă pește, și mai, mai rar se găsea pește și se făcea și pește umplut, (gefilge Fisch?)

Q: aha, (gefilge Fisch?. De Pesah se foloseați altă veselă sau tot...?
A: Se folosea altă veselă.
Q: Se folosea altă veselă.
A: Nu în totalitate, dar era o veselă de Pesah care se, se, se folosea de Pesah.
Q: Alte amintiri legate de... sărbători, ... se mai țineți?
A: Sărbătorile astea, cum să, să... adică... obiceiurile astea... a... „tradition”, să zic așa,
Q: îhî...
A: tradiționale a, neologilor...
Q: Da, da, da.
A: nu a ortodocșilor, deci noi eram de, de asta... neolog
Q: Da.
A: Neologă. Adică țin, asta țin minte, și țin minte că de obicei la noi venea cantorul, dormea la noi, și noi, la noi mânca, cantorul care venea de obic... care venea
Q: îhî
A: când... de sărbători,
Q: Da, da, da.
A: pentru...
Q: Când venea, la anul nou, sau.. la sabat?
A: Venea de, de ,de ăsta, de Iom Chipur.
Q: Îhî, de Iom Chipur.
A: Da, și... de anul, de Iom Chipur de obicei venea.
Q: Și de unde era, același cantor venea sau tot timpul altcineva?
A: De obicei venea din câte odată venea chiar din... .. din Gura Honț.
Q: Gura Honț?
A: Gura Honț. Da.
Q: Era cantor în Gura Honț?
A: Era, da, era. Era tot ceva rudă cu Schwartz.
Q: Aha...
A: Era în Gura Honț, în partea aia a Sebișului, au venit mulți.... evrei din
Q: ortodocși
A: ortodocși, știi,
Q: da, da, da.
A: din partea aia au venit din, din... Maramureș,
Q: din Maramureș, îhî...
A: Din Maramureș, știi. Și ei erau mai cu... mai
Q: cu muzica.
A: Și cu muzica și cu... cu mai... ca
Q: tradiționaliști
A: da, mai, mai, mai, mai, mai tradiționaliști și mai... perfectăți să zic așa mai
Q: da, da, da
A: într-ale religiei
Q: părinții erau interesați de politică? Tata?
A: Părinții... părinții mei erau interesați de politică pentru că, auzi
Q: au fost membrii în vre-un partid, sau așa ceva?
A: N-au fost niciodată, n-au fost membrii de partid însă părinții mei au ajutat foarte mult... Israelul.
Q: Aha!
A: Au, au, au donat, au cumpărat nu știu câți „dunav” de pământ așa se chema deci
Q: Da, da, da.
A: Veneau, veneau sioniști prin comună, și vedeam noi și și el vedea că... ăhm, ăh special când a început să se manifeste ura asta fățișă în special sub regimul...
Q: aha, îmhâ...
A: legionar, știi... a că nu e de trăit și... și-a dat seama că e nevoie de o țară evreiască și veneau sioniștii și în...
Q: îmhâ
A: dunavi așa se chema, unitate de măsură pentru suprafața de pământ cumpărată în Israel, se chema dunav, nu știu câți dunavuri de pământ avea
Q: deci când a venit sionismul
A: da sigur că da
Q: îmhâ, da. ă, știți ceva despre perioada pe care a petrecut-o tatăl dv. la Budapesta, în timpul armatei?
A: Daa, toată revoluția aia a lui Kuhn Bella a fost o revoluție comunistă.
Q: A trăit-o la Budapesta?
A: A prins-o sigur și...
Q: Cum se numea? Kuhn...
A: Kuhn Bella.
Q: K un
A: Kun, da, K u n. Kun Bella, deci revoluția

Q: Bella.
A: Da, revoluția lui Kun.
Q: Revoluție comunistă?
A: Da, comunistă. Kun Bella. În perioada aia a fost. Că era, a fost în război, a făcut, a fost în armata austro-ungară... a luptat în
Q: A, în primul război mondial!
A: În primul război mondial, în 1914.
Q: Și unde
A: Cum?
Q: Unde a luptat?
A: În Monte Casino, Monte
Q: Aa, păi în
A: În Italia, eu cred că da.
Q: Italia, nu?
A: În Italia, da, în Monte Casino, Monte
Q: Monte Casino, ohoo.
A: Pe acolo pe undeva. Mi-a povestit el săracul.
Q: Îmhâ. Cum se înțelegea cu (voci suprapuse)
A: Foarte bine, n-avea probleme cu legile.
Q: Prietenii? Avea și prieteni neevrei?
A: Da. Avea un prieten neevrei, ... care nici nu, nu, nu, nu l-au dezamăgit... respectiv la ce, nu
Q: Prieteni, prieteni.
A: Cum?
Q: Prieteni, prieteni.
A: Da. Foarte puțini însă, adică prieteni evrei, neevrei erau... cum l-au ajutat că în moment... adică prin... când au văzut că nu-i de trăit și e primejdia și posibilitatea de a... lua, de a ne lua
Q: ce aveți
A: prăvălia
Q: îmhâ
A: atuncea... taică-meu s-a gândit bine și marfa, deci nu banii, că leii, a urmat o perioadă de vreme de jale
Q: Îhâ...
A: foarte,... foarte mare și atuncea marfa care a fost în prăvălie, marfa, mă rog, în special
Q: da, bunurile
A: bunurile astea textile, le-a dat... spre păstrare la...
Q: îmhâââ...
A: prieteni, știi? Și asta a fost marele noroc al nost, pentru că pe urmă bunurile astea au dispărut în timpul războiului, când a început războiul ăsta, primul război mondial, bunurile
Q: tata în al doilea război mondial a fost, nu?
A: Cum? Al doilea război
Q: Da, da, da.
A: Deci cel care a început în patruzeci și...
Q: Ați spus când a început primul război mondial, de aia
A: Nu, adică, așa am spus? Am greșit eu. Deci al doilea răz ... primul război mondial taică-său
Q: Da, da, da.
A: a luptat acolo la Monte Casino, (nu se înțelege bine), acuma deja în 41 când a început războiul și noi am fost evacuați, evreii n-au avut posibilitatea de a munci, li s-a interzis orice,... mă rog, lucru eram strânși acolo cu domiciliu, și atunci am trăit din... vânzând bunurile astea pe stradă de... de...
Q: Ați spus că și venea câte o țărăncă la dv. și dormea
A: Da sigur, da, deci să ne păzească îm...de
Q: Înseamnă că v-ați înțeles bine că altfel
A: Da, foarte bine. Ne-am înțeles cu foarte mulți, foarte mulți... locuitori ne-am înțeles foarte... foarte bine și mulți au regretat... mulți au regretat plecarea evreilor din din comuna respectivă.
Q: oricum, dacă oamenii își permiteau să vină la orice oră să cumpere era
A: Da, era, era o simbioză...adică atunci așa era... de era o bătălie era de acaparat nemții știi, și trebuia să le faci, să le dai împrumut
Q: (nu se înțelege)
A: trebuia să le dai cât mai ieftin, că altfel mă rog, prin asta puteai să faci să îți meargă prăvălia, că dacă dădeai scump și nu... mă rog, nu veneau clienții și căutau o altă prăvălie.
Q: Ați plecat vreodată cu părinții în vacanță? Mergeați împreună, sau...
A: Cu părinții mei în vacanță... mă rog, în anii ăia, a fost atâta. Mergeam ba la Șebiș, pe urmă ba la
Q: la bunicu
A: la bunicu. Deci asta a fost atuncea perioada în totdeauna.
Q: Îmhâ.
A: Știi... asta... mă rog, munceau extrem de mult,
Q: Da, da.
A: erau la începutul ăsta și asta a fost toată... toată vacanța asta a noastră.

Q: Când erai mic ai fost la grădiniță sau ai făcut școală acasă?
A: Am fost la grădiniță.
Q: Da? În Beliu?
A: În Beliu, da.
Q: Grădiniță evreiască sau?
A: Nu!
Q: Nu. Normală?
A: Normală, nu, nu, așa era, cu ceilalți copii.
Q: A...șă cu școala mi-ai spus, ce materii vă plăceau la școală?
A: Ce materii îmi plăceau?
Q: Îmh.
A: Chimia.
Q: Chimia?
A: Chimia, mi-a plăcut mult.
Q: Aveați vre-un profesor care v-a plăcut foarte mult sau unul care nu l-ați suportat de loc?
A: Am avut... profesor care mi-a plăcut foarte mult, mi-a părut foarte....
Q: La ce materii?
A: La română, și gramatică. La română mi-a plăcut profesorul și mi-a plăcut profesorul de chimie, bineînțeles.
Q: Îmhă. Și care nu v-a plăcut?
A: Nu mi-a plăcut... nu mi-a plăcut după profesiile ăstea de contabilitate...
Q: Aaa, materia poate...(râsete)
A: Nici materia nu mi-a plăcut și nu mi-a plăcut... stai îhâh, unii de istorie nu mi-a plăcut....
Q: Ai avut de-a face cu antisemitismul la școală?
A: ... la școală?
Q: În afara... faptului că după ce ai terminat n-ai putut da la facultate, nu?
A: Da, dar la școală după ăsta, nu am avut. Adică, eu am avut probleme cu antisemitismul în timpul evacuării, știi când mergeam la școală, nu mergeam la școală, veneau liceii, era liceul, liceul... Iosif Vulcan era liceul la Beiuș. Acolo erau niște profesori care, să... să-ți spun numai o întâmplare, mergeam odată cu... frate-meu la școală, la școală el respectiv.
Q: Asta când? Când era cu...
A: Când eram, cum eram, da, eram în clasa întâi.
Q: Îhă.
A: Și... au venit niște...
Q: Și la Beiuș ai fost?
A: La Beiuș, da.
Q: Deci de unde...
A: Prima dată la Beiuș.
Q: Aha, în Beiuș.
A: Ștai să-ți spun. Acolo la... la Beliu, acolo doar asta când făceam baie, când atuncea sau și la ...
Q: Cu școala zic, în Beliu ai fost... când la grădiniță ai fost în Beliu, nu?
A: La grădiniță și clasa întâi.
Q: Aha în Beliu. Și atunci la Beiuș când ai fost dus la școală?
A: După 41, nu?
Q: Aha.
A: După 41 am ajuns la Beiuș aici la școală.
Q: A, în timpul evacuării. Da, da, da, da.
A: Da, ți-am spus că...
Q: A, da, da, da, am notat eu la școală.
A: Na, și problemele astea... acolo în comună simțeați câteodată că erau unii care ziceau că nu fac cruce, nu, ei făceau cruce... nu făceam cruce, deci era pe undeva... așa eu față de simț... cum să zic, nu mă... din punctul ăsta de vedere nu mă puteam încadra, nu eu, la religie, când se făcea religie, sau când se făcea cruce la școala primară, în clasa întâi, eu nu-mi făceam cruce, nu.....
Q: îmhă...
A: pentru că eu eram evreu, sau... mă rog, poate eram mai bine îmbrăcat ca ei, poate... deci asta crea niște...
Q: diferențe...
A: mici diferențe, și de obicei oamenii, mă rog, de asta e și o... o generare și o să zic nu o bază, un motiv a mă rog, nu era o idee asta de toleranță
Q: da, da
A: și atuncea față de cine ai trăit, aveai reținere și copii, mă rog, au mai învățat de la părinți și aveai o reținere, adică pe de-o parte nu făceai cruce pe de altă parte nu aveam aia ce aveau fiii lor în plus la baie, și asta erau. Alții mai auzeau de-acasă: „Măi jidanule, du-te în Palestina” și simțea o atmosferă...
Q: Da, da.
A: totuși așa de antisemitism, știi? Și simțea o atmosferă de antisemitism.
Q: Ai mai avut ore în particular la ceva, la vreo materie?
A: Era toată materia
Q: Da, da, da.

A: când am dat,
Q: Da.
A: da, mă rog, toată materia.
Q: Da pe vremea când ați fost la Arad la școala evreiască, ce vă amintiți, cum era?
A: Șșș cum...
Q: Erau mulți, sau?
A: Erau mulți, erau... era...
Q: Câte clase erau?
A: Păi școala asta era s-a... s-a desființat până la urmă, de regimul comunist, s-a desființat în, în, eu am urmat numai două, clasa întâi, a doua, clasa a doua urma să merg la liceu.
Q: Da, da.
A: Deci de
Q: De la a treia v-ați dus la
A: Da, la Moise Nicoară, știi?
Q: Încă după a doua s-a desființat?
A: Da. și...
Q: Da, și din a treia v-ați mutat
A: Da.
Q: Și s-a desființat liceul teoretic. S-a desființat liceul teoretic și am avut dreptul să ne, ne-a făcut înscrierea în...la Moise Nicoară.
Q: Și câte clase erau... când ași fost la școala evreiască?
A: (nu se înțelege), deci erau clase de liceu.
Q: Îmhâ. Dar era câte o singură clasă la fiecare an sau în paralelă?
A: Erau câte o singură clasă.
Q: Câte una..
A: Era o singură clasă și era în casa aici lu, lu, ăsta, lu... lângă
Q: undeva pe lângă casa mică?
A: Nu aicia era unde-i Partidul Liberal. Lângă...
Q: A, da știu unde-i, în interior, în curte.
A: Exact acolo era liceul evreiesc. Da.
Q: Și câți ați fost în clasă, mai știți?
A: Da, am fost vreo 23.
Q: A, deci destul de mulți.
A: Da, destul de mulți.
Q: Așa. În timpul școlii ași avut prieteni și evrei și neevrei?
A: În timpul școlii? Da, am avut prieteni și evrei și neevrei. Sau, mă rog, cum să spun, totuși mai mulți prieteni evrei am avut pentru că în perioada când era, când era lideri, organizații sioniste, atunci eu am fost la
Q: a, ați activat
A: Da, nu am activat, acolo, eu pe acolo am fost,
Q: aha.
A: ca și copil ne simțeam împreună mai bine, mai
Q: asta se petrecea la Arad ?
A: În Arad sigur. În Arad, asta după 44
Q: Îhâ...
A: Nu? Era o organizație, eu eram la Hanuar haționist și aveam un grup de evrei ... prietenii mei cu care, mă rog, după școală, ne întâlneam acolo, ne plimbam, asta a fost.
Q: Cum era, Hanuar?
A: Hanuar- Hațion, haționist.
Q: Da. După Hațion mai vine un i?
A: Nu, Hanuar-Hațion.
Q: Hațion, așa. Hanuar-Hațion. Și în timpul liber, v-ați făcut... ce alte ocupații mai aveți pe lângă...?
A: Păi, mai făceam sport, mai jucam ping-pong,
Q: Da...
A: mai am făcut canotaj, tot cu o trupă de evrei.
Q: Oho, aha.
A: Mă rog. Tot cu ... prietenii mei, da, mai aveam și prieteni români, da, împreună cam așa a fost, mă rog...
Q: Da...
A: Fiind în acea organizație sionistă, făcând parte din aceeași
Q: Da, da, da.
A: echipă de canotaj toți evreii au fost, da, toți patru au fost evrei. Nuu,
Q: Alte activități culturale, politice, mai aveți?
A: Nu, no... eu nu, adică eu... la început,... la început, toți evreii și copiii ne-am bucurat foarte mult când au venit, când a venit armata... sovietică
Q: Da...
A: ne-am bucurat, pentru că... vedeam, adică știam și poate așa a și fost, ne-a scăpat de moarte, și așa a și fost.
Q: Da, da, da.

A: Asta auzind de la părinți și toți evreii s-au bucurat mă rog, însă pe urmă... eu am avut norocul sau ghinionul... și am spus înainte că am avut o casă noi, care ne-a fost naționalizată

Q: Da, naționalizată, da.

A: Da, și casa aia când ne-a fost naționalizată, a stat unul Bărbat Corolian, așa îl cheamă, un comisar de poliție, și comisarul ăsta de poliție... a fost pe urmă transferat la Odesa, ca și comisar de poliție.

Q: Da.

A: Nu-ți aduci tu aminte, da la Arad era un tramvai adus de la Odesa. Și pleca de la gară...

Q: O fi fost și pe vremea mea?(zâmbete) Până în ce an a fost?

A: Nu cred că până în vremea asta, pentru că era o locomotivă cu o cale ferată, cu niște vagoane, da...

Q: Și de unde circula?

A: De la gară până la teatru.

Q: Da?

A: Da. Și când a venit rușii, ăsta fiind, ăsta a fost comisar la Odesa, probabil că a făcut ceva atrocități, sau... mă rog, da,... el n-a mai venit în... Arad

Q: Daaa...

A: după ce au venit rușii, și acolo am stat eu cu... fiind la Liceul teoretic evreiesc

Q: Da...

A: Nu, da... eu am stat acolo și odată ne trezim cu... â, o... trupă de ruși o înconjurat casa, și fasciști către mine, (râsete) ce faci și toate astea, și Bărbat Corolian avea, încă nu-și dusese de acolo, mobila

Q: Da, da.

A: Deci, eu am stat într-o cameră și el stătea, avea... și a văzut acolo fotografia și a tras cu arma în fotografie, m-a luat pe mine și pe un verișor de-al meu, ne-au dus la ruși acolo: ”fasciști!!

Q: Da, părinții unde locuiau?

A: Părinții mei erau, stăteau pe vremea aia tot la Beliu, că

Q: A, încă erau la Beliu.

A: Erau încă la Beliu ... după (?) din 44 că trebuia să lichideze acolo mă rog,

Q: Da, da, da.

A: Na, și (râsete)... domnule nu mai vorbesc că ne-a dus la comisariat acolo la început nici nu au discutat, ne-au băgat acolo într-o cameră, într-o pivniță am stat acolo, cu greu cu chiu cu vai s-au dezmeticit și au văzut că nu suntem, însă îți spun, de-o barbarie și de-o ăsta și atunci, stai mă, că ăștia

Q: Nici așa nu-i bine!

A: Nici ăștia nu sunt chiar, adică, na, atunci m-am dezmeticit și m-a dezamăgit complet. Na, mai vedeam pe ăștia, pe ruși că furau pe aici noaptea, ... cuh... și atunci m-am... ăsta... deci nu mi-am făcut o politică...

Q: Da, da, da.

A: Am rămas totuși la convingerea că sionismul e..., e...

Q: Singura...

A: Acolo era tot, era o... o atmosferă de prietenie, o atmosferă... veselă la noi

Q: Da.

A: ... tinerii.

Q: La sfârșit de săptămână ce făceați?

A: La sfârșit de săptămână? Vara mergeam la Insula a treia, cu toți prietenii evrei,

Q: Da,

A: aveam o trupă de evrei, și... făceam excursii aici pe... dealuri aici la Șiria

Q: Da.

A: Și ne întâlneam dimineața la sediul...

Q: Da. Organizației.

A: Organizației sioniști, cântam, ne jucam cu fete, jocuri, distracții...

Q: Da,

A: cam astea.

Q: Despre fratele dv. ce puteți să-mi spuneți?

A: Hăă...

Q: Mai detaliat.

A: El poate a avut

Q: Deci, ă...

A: destinul

Q: când ați stat în Beliu..., el încă era la grădiniță.

A: Da.

Q: Așa, după aia cu evacuarea, la fel cu școala

A: Exact. Cu școala el a avut o... în timp când eram eu la armată, am, adică plecarea mea în armată. Eu în armată, tot așa, știi am avut de gând ca să, îmi plăcea mie viața asta mai... gazonă, știi

Q: Da.

A: asta. Și voiam eu să, ofițer să fac o carieră, sau o fi cel mai... ziceam o viață mai sportivă mai... în tot cazul nu am putut să devin ofițer tot din cauza originii, că am vrut să merg la școală și mi-au zis, domnule, d-ta nu ai o origine bună, nu poți să fii ofițer, și în fine. Fratele meu,... și atunci i-am spus la fratele meu că... să nu cumva, a fost o viașă foarte grea în armată,

Q: Da.

A: numa că, ... era o mizerie, eram îmbrăcați mizerabil cu... cu echipament din asta din al doilea război mondial, peticit gloanțele cu urme de... erau mâncare, era îngrozitor, numa arpacaș și o foame făceam acolo de, ... luam câte o pâine câteodată când ieșeam stăteam cu ostașii ăștia, era pâine din aia de cărămidă, de-a lui Stalin, pâine neagră, mâncam 2 kg de pâine odată, știi, oho, eram rezistent, mă rog, nu era problemă, și atunci I-am spus la frate-meu să facă tot posibilul să nu ajungă în armată, pentru că țineam foarte mult la el,

Q: Da.

A: foarte mult. Eu aveam voie să-i mai cârlesc câte una, da altul nimeni în lume

Q: Da.

A: Mă rog..., nici nu îndrăzneau, că eram o fire mai...

Q: Da...

A: mai războinică așa, mai

Q: Da.

A: mai... mai, mai și nimeni nu îndrăznea, și atunci i-am spus să nu cumva, să, să, să facă tot posibilul să meargă la facultate că viața aicia nu-I pentru el. Și el a terminat facultatea și a fost un inginer bun, peste mediu.

Q: Da.

A: Însă nici el nu, nu și-a putut face o carieră așa, profesională, pentru că tot n-a fost membru de partid

Q: N-a fost demn de...

A: Da. N-a fost membru de partid.

Q: Nici el n-a fost.

A: Nu.

Q: Da.

A: N-a fost membru de partid, și fapt notoriu, de notorietate că dacă nu erai membru de partid, puteai să fii nu știu cum, nu știu ce, nu puteai să...

Q: Da.

A: faci o carieră de specialitate, asta a fost destinul

Q: Da.

A: multă muncă și și plată puțină pentru nemembrii de partid, pentru membrii de partid a fost invers..

Q: Privilegiu.

A: Muncă, muncă

Q: (râsete) puțină

A: puțină și

Q: și plată

A: plată multă.

Q: Care era sărbătoarea preferată în copilărie?

A: Asta, Purimul, sărbătoare evreiască. Purimul mi-a plăcut. Și în copilărie, mă rog, era obiceiul... când eram mic de tot, obiceiurile astea la Chiduş când se făcea așa... adică vinul ăla care îl beam acolo la sinagogă, ăla îmi plăcea foarte mult adică, eu eram cel mai mic,

Q: Da.

A: Și eram alintat, și de obicei îmi plăceau toate sărbătorile, mă rog, era... ne întâlneam cu prietenii și era o zi în plus,

Q: Da.

A: fără școală. Îm, ă... da, vacanțele, vacanțele mergeam la schiuri cu... prietenii mei, toți evrei.

Q: Da.

A: Toți. Acuma nu că nu avem. Și acuma am un prieten, am un prieten foarte bun din copilărie,

Q: Da, dar atunci aveați activități mai...

A: Atunci aveam activități mai, mai comune cu evreii

Q: La locul de muncă ați avut conflicte, din cauza faptului că erați evreu, în afară de conducere, da cu colegii cum era?

A: Nu. Cu ăsta numai...

Q: Deci doar problema că nu erați în partid, asta.

A: Adică asta nu era, era cu toți, care nu erau.

Q: Care nu erau.

A: Da. Adică, nu, nu simțeam eu asta, cel puțin nu, nu, adică cum să spun, pe vremea comunismului nu se manifesta direct așa în fabrici o, o, o, o antievreiască.

Q: Da.

A: Se punea problema atunci când trebuia să promovezi.

Q: Da.

A: Când trebuia să promovezi la un, la un

Q: post mai

A: post mai bun, atunci nu se punea problema, se punea în cadrul partidului, se discuta nivelul unui membru de partid.

Q: Da, da, da.

A: Știi? Și mă rog, asta a fost. Mă rog, nevastă-mea a mai avut și ea a avut, cănefiind membru de partid, a fost singura ingineră care a lucrat pe trei schimburi, pe urmă...

Q: Da, cum ați întâlnit-o pe soția dv.?

A: La fabrică, la... ea a făcut stagi

Q: Aa, ea era mutată aici în Arad?

A: Nu, ea a terminat, a fost mutată, a terminat facultatea și a fost repartizată la Arad.

Q: Aha, și când v-ați căsătorit?

A: În 71.

Q: În 71, mai știți data?

A: Da. August, 71, aug 12, 12 august.

Q: 12 august. Așa. Țineați cumva în familie și sărbătorile creștine?

A: Nu.

Q: Crăciunul sau altele?

A: Nu. Absolut nimic, niciodată.

Q: Aha.

A: Sărbătorile creștine niciodată.

Q: Așa. Asta este cu evacuarea..., (hârșait de foi întoarse). Acasă după ce v-ați căsătorit, ce tradiție ați mai păstrat?

A: Toate tradițiile.

Q: Aha. Deci cu toate că... soția nu este evreică?

A: Căsătoria noastră a fost la, cel puțin (hohot de râs) aveam o vârstă matură, încât o căsătorie nu mai putea să schimbe...

Q: A, da, da, da.

A: obiceiurile. Eu eram de 40 de ani, nu, format.

Q: 40 de ani ați avut?

A: Da! Prea puțin spus, format, poate chiar, deci nu mai putea să... schimbe nici o, nici o...

Q: Daa. Părinții dv. Sunt îngropați în cimitirul evreiesc, nu?

A: Da. În cimitirul evreiesc, ambii părinți.

Q: La înmormântare a fost vre-un rabin? Sau

A: Da.

Q: cantor?

A: L-am chemat.

Q: Cine a fost?

A: Păi l-am chemat pe, pe

Q: Neumann?

A: Pe Neumann, da, l-am plătit.

Q: Și la tata și la mama?

A: Cum? Și la tata și la mama. Și la fratele.

Q: Și la fratele. Da?

A: Da?

Q: Trebuie plătit? Ca să vină la înmormântare?

A: Domnul Nei, domnul (râsete) rabinnn, mă rog,

Q: Neumann

A: probabil că, mă rog, probabil că energiile lui sunt mai scumpe și are mă rog, puține rezerve și trebuie plătite.

Q: Da, în general, teoretic, nu ar trebui, nu, sau? Sau cum era de obicei, când erați în Beliu, era plătit rabinul ca să facă înmormântare?

A: Nu! Când eram în Beliu, era rabinul comunității care era plătit din banii comunității. În mod normal, în mod normal eu am avut o discuție,

Q: Da și aici în Arad, am înțeles că aparține de Timișoara, nu?

A: Eu am avut o discuție... de... principiu și am spus, domnule rabin, domnul rabin, eu nu sunt de acord, deci nu știu dacă... la anumită perioadă, când îmbătrânesc o să am eu bani ca să plătesc eu un rabin și așa dori ca să fiu înmormântat

Q: Da.

A: în tradiția evreiască

Q: Da, da, da.

A: Și de asta așa vrea ca dv. să veniți și la acei care nu au posibilitatea de a vă plăti.

Q: Da.

A: Și spus a fost, vântul a dus. (râsete) Dar el numai dacă i se plătește, i se dă onorariu, pe atunci se dădea 100 și ceva de dolari, pentru o deplasare a domnului prim-rabin.

Q: Asta pe vremea părinților, sau și acum?

A: Eu am plătit și la părinți, am plătit și la mai și pentru frate-meu.

Q: Aha. Și ați pus Cadiș după?

A: Da, sigur, și ma stat și Șuve și după frate-meu și după taică-meu și după maică-mea, și asta

Q: A, Șuve este iachzeit?

A: Șive este felul de a jeli, adică de a te sta, să nu mai stai la masă,

Q: da, da.

A: sunt niște

Q: A, am văzut că nici la Tora nu ați mai venit.

A: Da. Nici la, Tora.

Q: Câte, cât nu ați mai venit?

A: Un an de zile, da.

Q: Un an?

A: Un an de zile nu am mers la Tora.

Q: Da. (pagini întoarse). Așa. Cum de nu ați plecat în Israel, doar din cauza

A: Nu,

Q: sumei cu...

A: nu, nu, nu, numai din cauza asta

Q: casa?

A: a fost un caz foarte special. Deci, eu am avut nenorocul sau norocul

Q: Da.

A: cum să spun, ca în 1956, 1956, am încercat să merg la facultate. Chiar am fost vestit. Și atunci am avut.. într-o exces

Q: de zel (râsete)

A: nu-I zic de zel, de sinceritate, să le, adică au fost foarte surprinși, domnule, da de ce nu pot eu, din contră, am început așa, am merg la secretariat și am zis: "Domnule, da e greșeală, eu nu sunt trecut acolo pe lista

Q: Da.

A: aia care pentru examene", și a zis: "nu domnule, nu greșeală, d-ta nu ai dreptul"; "față de ce n-am dreptul să dau examene"; zice păi: "d-ta, zice, n-ai originea socială bună" și atunci am zis: "da,(înjurătură) ce aveți cu originea mea socială bună?" Am zis: "Eu din cauza, mă rog, că sunt evreu,

Q: Asta pentru că erați evreu sau pentru că tata a fost comerciant?

A: Pentru că tata a fost comerciant, aici! Odată când a fost Hitler atuncea, am suferit pentru că sunt evreu, acuma sufăr la comuniști pentru că taică-meu a fost comerciant, îmi creați greutate. Și, îmi spune: "domnule astea sunt legile!", da, zic: "da, ce ce legi, domnule majoritatea evreilor sunt, au fost comercianți, așa au fost timpurile, și atunci asta este o discriminare și împotriva evreilor. Exact ca pe vremuri, Hitler." Și-mi răspunde secretarul de acolo: "da cum poți d-ta să compari socialismul cu (?)," Și am spus: " domnule, foarte bine, sunteți la fel!" și am plecat. Și după câțva timp m-au arestat și atuncea m-au, m-au condamnat în 56. Ei, după ce

Q: numai pentru atâta?

A: Cum?

Q: Pentru că ați spus că

A: Păi sigur! M-au condamnat și m-au pus, m-au condamnat și am stat la peninsula acolo.

Q: Unde?

A: La peninsula, așa se zice, pe Canal Dunăre-Marea Neagră.

Q: O, până acolo v-au dus?

A: Da, sigur, acolo a fost o colonie. Am stat pe peninsula și atunci, asta a fost în 56.

Q: Și cât ani ați stat acolo?

A: Am stat 2 ani.

Q: Doi ani.

A: Când am venit eu, am vrut să merg în Israel și tot am pistonat în

Q: Da, atunci așa ați fost condamnat pentru 2 ani, sau v-a dat drumul?

A: Mai repede mi-a dat, și am spus, domnule, nu mai stau aici, și am mers să-mi dau actele.

Q: Da.

A: Și când am mers să dau actele să cer, trebuia să ceri... cerere de aia

Q: Da, da, da, da.

A: Mi-a zis, domnule, d-ta n-o să pleci niciodată, mi-a spus ăla de acolo, de la pașapoarte. De ce? Pentru că ești un dușman al nostru și o să ne faci o propagandă anticomunistă.

Q: Aaa.

A: pe afară. Și atunci am mai încercat și nu mi-a dat, și am mai încercat atunci m-au ținut acolo închis vreo 3-4 ore și n-am mai dat și pe urmă m-am căsătorit cu

Q: Da.

A: Mă rog, domnule am încercat de multe ori, da

Q: Da, da, da.

A: da n-am reușit.

Q: n-a fost să fie.

A: Am avut de gând să fug așa peste graniță, na, totdeauna, domnule, e un destin zic eu, care nu

Q: Între ce ani ați fost la peninsula?

A: 56.

Q: 56 - 58?

A: 56 - 58, da.

Q: Da, ați mai fost vreodată în Israel?

A: În Israel am fost de vreo...

Q: După revoluție?

A: Și după revoluție,

Q: și înainte?

A: și înainte

Q: Da, de mai multe ori?

A: Da. Am fost și înainte de revoluție.

Q: Ați fost la rude sau la prieteni?

A: La rude și la prieteni.

Q: Da. Ce ați simțit când s-a înființat statul?

A: Statul, Israel?

Q: Da.

A: O bucurie de nedescris. Adică, eu am căutat și am, vrut să văd, domnule, ce, motivul pentru antisemitismul ăsta, motivul mă rog, dar am vrut să, pe cât e posibil să fiu imparțial,

Q: Da.

A: Și motivațiile antisemitismului. Una dintre motivațiile, ziceau că evreii sunt un popor parauitar, și că nu pot să trăiască singur, dar, nici nu-și doresc țara, nu au nevoie de țară. Și orișicât, chiar dacă o să aibă, ei nu pot să se dezvolte pentru că-i popor parazit, trăiește pe spinarea pe, ca și paraziții, asta era una din

Q: teorie

A: teoriile lui Goeder, știi, și atunci Israelul, Israelul, a demonstrat tocmai invers, că nu că nu poate, da poate fi luat ca model,

Q: Da.

A: Ca și țară.

Q: Da, cât a făcut din nimic.

A: Exact, din nimic, deci se poate lua model ca țară. Și pe urmă, totdeauna când ne certam acolo așa, ca și copii așa, între noi, sau și la părinți, știi: “ noi suntem palestinași, mergeți în Palestina!”, că în ce Palestina să meargă, că Palestina nici nu ne primea.

Q: Da, da, da.

A: Nici nu primeau evreii. Deci, deci, eu consider și, și, și, și simt asta și acuma, că Israelul este pământul și și rădăcina tuturor evreilor.

Q: Da.

A: Deci, evreimea asta ca, ca națiune

Q: Da, da.

A: Are trei piloni, deci trei piloni. E un pilon, sunt, e Israelul, un pilon sunt evreii din Statele Unite, e un, un tri triped din ăsta,

Q: Da, da, da.

A: știi, fiecare susține ăsta, Turnul Efel e e pe patru, dar ăsta e pe trei

Q: dar ăsta e pe trei

A: dar ăsta e pe trei, deci unul e, un pilon e evreii din, din, din Statele Unite, sunt evreii din diaspora

Q: Da.

A: și Israelul,

Q: Israelul. Da. Înainte de revoluție ascultați la radio ă

A: Cohl Israel?

Q: Da, sau

A: Da.

Q: sau România Liberă sau?

A: Înainte de...

Q: Înainte de revoluție.

A: Da sigur că, păi asta e,(râsete) revoluția asta era una dintre distracțiile mele,

Q: plăceri

A: plăceri, totdeauna, seara Europa Liberă și Cohl Israel.

Q: Da. În 1989 la revoluție?

A: În 1989 la revoluție, eu am

Q: prezent pe baricade.

A: Da, prezent pe baricade și am acolo

Q: Aici în Arad?

A: Da, am dezarmat acolo o trupă de securiști, aici la, pe Măcinului, pe Măcinului acolo la nr. 9, acolo era un grup de securiști care trăgeau.

Q: Aha... Și ce-ați făcut?

A: I-am dezarmat.

Q: Da, cu cine v-ați mai dus, doar nu singur?

A: Am, am mers, nu singur, am mers cu unul Cucul Petru și cu... unul Ghiuriș, ăla a murit.

Q: Și cum i-ați ?

A: Și ura mea și hotărârea mea atâta era de, de, de, de ăsta, că am, am, am spart ușa și am intrat înăuntru, acolo pe ei și până atunci n-am simțit frica

Q: Da.

A: că eram mai mult, eram foarte înfierbântat,

Q: Aha...

A: știi și împins de, de, de, de, da pe urmă când am ajuns acolo în față la ei și I-am văzut înarmați și eu cu mâinile goale, și înarmați cu pistoale erau acolo, și acuma îmi amintesc precis, era, erau niște capuri de ghips, niște capuri peruci,

Q: Aha.

A: era pe-un rastel numere de mașini, diferite numere așa, așezate de mașini, erau telefoane și niște lăzi cu muniție și, și paturi din astea de campanie cum

Q: Aha...

A: se pot lua la ștrand, știi?

Q: Și ei câți erau?

A: Erau patru.

Q: Îhâ.

A: Patru înarmați cu pistol (și noi tot așa?) și am, și am zis: “Domnule!”, a zis, cum am zis: “Da, tovarășilor, a zis că, noi suntem cu revoluția, cu revoluția, cu revoluția suntem, “păi de ce trageți?” am zis eu, da atuncea eu am văzut mâi, ce fac, ce am făcut eu aici, zic, uite eu sunt singur și am zis “hai să dăm un telefon!” și ei au luat un telefon, ei

Q: da...

A: ei aveau un telefon acolo, au dat un telefon, și a venit un... TAB, o... Q: da, da, da, da.

A: mașină de asta, cu un plutonier și I-a dus pe ei de acolo.

Q: Și ei au plecat?

A: Da. Și I-au dus de acolo. Deci, n-am înțeles eu atuncea că dacă erau cu revoluția, de ce au tras ei acolo că noi am fost alarmați, eram aici făceam, era cod din asta... Tu ai fost de revoluție, ai fost la?

Q: Aveam 9 ani.

A: Se făceau grupuri din astea care opreau mașinile pe străzi, să, na.

Q: Îhî.

A: Și nu știam, adică, atuncea am bănuț că ceva mă, nu-i în regulă, mă, cum poate să fie asta cu revoluția și cum poate să fie... nu a fost cu Voicilă!

Q: Daa.

A: Mă rog, am asta de

Q: revoluționar?

A: luptător pentru revoluție cu decretul ăsta guvernamental,

Q: aha.

A: însă acuma, îmi pare rău că... n-a fost,

Q: că de fapt...

A: acuma îmi dau seama, părerea mea acuma că n-a fost, a fost o înscenare și

Q: da, da, da.

A: și au abuzat de, de, de, de, de ura asta și de neîncrederea în regimul ăsta bolșevic al unor oameni,

Q: Da.

A: știi? Da, tot ei au făcut, tot bolșevicii

Q: da, da.

A: foștii bolșevici, și acuma

Q: Și totuși ce schimbare au adus? A fost vreo schimbare în viața dv.?

A: În viața mea? A, da! În viața mea de

Q: Erați atunci pensionat?

A: Cum? Nu eram pensionat. Însă a adus o schimbare că...

Q: Acuma puteți vorbi liber.

A: Cum?

Q: Acuma puteți vorbi liber.

A: Dacă eu spuneam și puteam să mă exprim, atâta doar, deci.

Q: Da.

A: Da pe urmă mi-a adus o transformare că într-adevăr mi-a făcut o, o, după ce am ieșit la pensie, mi-a făcut o uzină de asta de vată medicinală, mi-am mai cumpărat o tipografie, deci

Q: Acuma cu acte vă ocupați?

A: Cum?

Q: Acuma cu acte vă ocupați?

A: Nu, acuma mi-am, acuma mi-a rămas numai, am avut o ăsta de vată medicinală, acum am o tipografie, și mai am încă pentru plapumi, rețea pentru plapumi.

Q: Daa.

A: Asta. Deci, n-am fost obligat să merg la

Q: Da, da, da.

A: Ia, ia, acuma nu-mi place să mă laud, dar eu munceam foarte mult acolo

Q: Da.

A: Eu, am fost ținut, mă rog, am, la început, la început când era... mă rog, am lucrat pe trei schimburi, eu am lucrat pe trei schimburi, păi să lucră pe trei schimburi e foarte greu, eu, mă rog, eu perturbarea, ritmul biologic, noaptea, ziua, nu mai știi că-i noapte, pe urmă toată lumea, nu-I sănătos, după examen, de astea, concursuri se dădeau și atunci, atunci am luat un post și am lucrat un singur schimb, atunci în secția unde am fost eu, era o secție foarte grea, și nu se pricepeau, nu-i interesau, aștia cu partidul lor făceau ăsta și nu-I interesau, și, noaptea veneau după mine acasă aici, unde stăteam, “hai la fabrică și fă, și mergeam, mă sculau la 3, la 2 când se dereglă sau strica ceva, deci munceam foarte mult

Q: Da.

A: da bani, mai puțin decât ăia care nu făceau nimica.

Q: Da.
A: Na, deci, nu, mă simțeam pe undeva frustrat din
Q: da, da.
A: motivul ăsta, că eu munceam și ei luau bani. Și pe urmă după revoluție, am reușit să fac eu, am lucrat eu și la
vată medicinală, mi-am făcut o, o uzină de asta de vată medicinală, am câștigat, numai eu făceam în România.
După revoluție,
Q: Da?
A: Da. Îmhî, în România numai eu făceam vată medicinală.
Q: Da,
A: După revoluție. Îmhî.
Q: Na!
A: Stăteau la rând la mine acolo,
Q: Și ce s-a întâmplat?
A: Și pe urmă, ce a venit cea din Constanța, a venit
Q: A, da.
A: a venit concurența. Importau din Ungaria, din Turcia, mă rog.
Q: Acuma în ce mod sunteți implicați în viața comunității?
A: În viața comunității? Mă implic pentru că aș dori ca viața comunității să devină o
Q: viață evreiască
A: viață evreiască și nu, nu o continuare a iudairatului (râsete),
Q: daaa.
A: și a CD-ului, comunitatea democratică făcută de bolșevici.
Q: Da.
A: Am convingerea și nu că am fost închis
Q: da, da.
A: nu, nu asta-i, convingerea mea fermă este că, că, că bolșevismul e o organizație mafiotă, care nu duce nimic
bun omenirii, și dezdăcinează din fire omenirea prin ateismul, prin ateismul bolșevismului.
Q: Da.
A: Și practicile care le face.
Q: Da, da.
A: Și încă odată, mă, mă, mă implic, adică asta ași vrea eu, adică aș dori ca unitățile evreiești să se debaraseze
de... Da, e foarte greu, foarte greu pentru că și la noi aici, la noi, din păcate, bolșevicii, nu comuniștii,
bolșevicii au pus stăpânire pe viața, și cu greu, cu greu, stai nu mai departe, uită... e de-a dreptul de necrezut,
ca în anul 2004, anul 2004, federația evreiască din București să aibă la bază decretul bolșevicului din 1948,
adică e de necrezut, și conduce în mod orwellian?, orwell-ean. Așa conduce, orwellian sau bolșevic, da eu am
zis orwellian
Q: orvelean
A: ca să nu,
Q: să sune mai frumos
A: dacă le spui adevărul, supără, mai na,
Q: (râsete)
A: mai, mai, mai da. Așa că (voci suprapuse) La ora patru.
Q: Acuma, terminăm.
A: O, nu, (voce în fundal: "Imediat!"). Știi și de asta mă implic, mă implic, și consider că trebuie întărit pilonul
ăsta al treilea, că ți-am spus.
Q: Da, da, da.
A: Deci, noi ca făcând parte ca evrei din diaspora, trebuie să întărim pilonul ăsta al evreilor din diaspora.
Q: Și în viața religioasă, cum vă implicați?
A: În viața religioasă? Totdeauna, cred în Dumnezeu, da, în Dumne
Q: Adică aveți și o
A: E o problemă pentru mine, pentru că eu cred în Dumnezeul lui Spinoza, nu în Dumnezeul Ăla,
Q: Aaa.
A: Da, eu sunt
Q: Da, religie filosofică.
A: Adică eu vreau să știu în cine cred, deci, când citesc
Q: Da.
A: traducerea
Q: da.
A: mi se pare, mă rog, depășite. În schimb am în sufletul meu o credință fermă,
Q: da.
A: și bazată în Dumnezeul lui
Q: Da.
A: Spinoza.
Q: Bine.

Q: acuma amintiri despre... aici am spus.

A: Schillinger este tata bunicului matern

Q: da, Schillinger

A: ihi asa

Q: si nu stiti cam cand a murit?

A: Ba, aproape ca stiu

Q: macar aproximativ

A: dar stiu. A murit, draga, inainte de a se căsători maica-mea. Si maica-mea – (Emilia! da. Draga. Tu știi cand s-a căsătorit maica-mea? Ce? Stii cand s-a căsătorit maică-mea? după ce s-a căsătorit? În 32 înseamnă că s-a măritat în 29.) În 1929. dar ce putem sa facem, daca mergem la Oradea, o să mergem la Oradea, o sa trecem pe acolo să fac o fotografie.

Q: La piatra

A: îhî

Q: sa vedem cand mergem. Deci în 1929 a murit sau atunci s-a căsătorit mama?

A: Atunci a murit

Q: ihi. Asa. Dupa aceea... acolo unde scrie despre Desideriu Schillinger. Nu știți nimica? Numai atâta cum s-a numit? Ca vorbim imediat despre poze. Fratele bunicului, Dezideriu. Nu știți nimic, numai atât că se numea Dezideriu, nu știți nimic despre el?

A: Nimic, nimic.

Q: Că asta era întrebarea. Așa. După aceea, mai jos.

A: Aici era un fel de no. Bunicul era interesat de politică dar nu se băga în politică... erau supuși toți sătenii din părțile din jur... era un curent antisemit cu centru în Germania, centru era Germania nazistă.

Q: Da, dar bunicul nu era în Germania. Asta înseamnă că peste tot în jurul României?

A: Da, sigur! În jurul Germaniei era, în Ungaria era o stare, adică în Ungaria și în România apărea... adică deja se discutau, mă rog, era a apărut în numerus causus în Ungaria, asta înainte de război.

Q: Deci era vorba de perioada dinainte de 1940?

A: Da, înainte de. După, era, Hitler a ajuns în 37 la putere, deci după preluarea, mai concret să spun, după preluarea puterii de către naziști în Germania Hitler ajunsese la putere în 1936, s-a întărit mișcările antisemite în aproape toate țările din în Ungaria, în România, dar ei simțeau mai mult asta în Ungaria și în România... erau partidele de dreapta în Ungaria și în România erau legionarii, au început să apară prin 39 după...

Q: și aici ați spus că simțea asupririle și discriminările, dar exact în ce sens erau?

A: Apăreau zierele antisemite după modelul ziarelor din Germania, pe urmă chiar era editat un în România a părut un ziar editat de ambasada germană, ambasada lui Gitler.

Q: În limba română?

A: În limba germană și de acolo se traduceau articolele respective.

Q: Și cum se numea?

A: Der, nu știu cum, der, am știut eu cum, Der Sturm, cam așa ceva, Sturmer. Dar astea două ziare erau după cum îmi amintesc eu, adică nu îmi amintesc acuma, nu-mi amintesc titlul.

Q: Tot înainte de 40?

A: da sigur, înainte de 40.

Q: asa, cateodată era seacă, nu prea se făcea nimic, bănuiesc că recoltă?

A: Da, adică, în perioada aia, mă rog, da, nu aveau o situație deosebită. Nu erau atunci nici irigații, asta era la discreția, așa era agricultura atunci, la discreția naturii.

Q: Bunica Iuliana, înainte de a se căsători s-a numit Blum nu?

A: Da

Q: că într-un loc îmi apărea și în altul nu.

A: Exact.

Q: Așa, după aceea. Tot la bunica. Ați spus că bunicul s-a mutat la Beiuș. S-a mutat singur sau și bunica?

A: Eu n-am spus asta niciodată așa.

Q: Nu?

A: bunica. Că în legătură cu asta stai să-ți spun cum a fost. Deci bunica mea s-a îmbolnăvit, nu? Și nu stătea bine material și a venit la Beliu pentru că era bolnavă, pe urmă a decedat la noi. Deci s-a mutat cum să-ți spun eu, a venit la Beliu, a fost bolnavă și nu avea mijloace de tratament, era mai săracă cam în contextul ăsta.

Q: A, da, atunci când a venit la Beliu și dvs locuiați în Beliu.

A: Da, sigur, la noi la Beliu a venit. Am văzut aici ce e scris, dar nu s-a mutat bunicul la Beliu.

Q: Da? atunci nu știu de unde a apărut....

A: nu, stai puțin, stai puțin. Înainte de 1940 bunică-mea a murit la Beliu, din ce cauză a murit la Beliu, pentru că...

Q: dar bunicul încă trăia.

A: Da, bunicul încă trăia. Bunicul și cele două, era Iosy și cu aialaltă fiică. A avut un frate care era tinichigiu și mai avea o soră, pe Lili, Liliana. Ei au rămas acolo, dar bunica fiind bolnavă s-a mutat la noi pentru că ei nu puteau să-i facă tratament și maică-mea o îngrijea.

Q: Și după aceea cu bunicul ce s-a întâmplat? După ce i s-a luat pământul?

A: După ce s-a luat, a fost evacuat. Fii atentă aici că acolo e ceva în neregulă.

Q: Unde a fost evacuat?

A: Acuma, el era la Sinte Mare, aia aparținea, fii atent, toate revacuările conform legii respective a fost cu dispoziția să fie trimiși în reședințele de județ pentru că Sinte Mare era în județul Arad, el a venit la Arad, bunicul meu cu sora lu mama și cu fratele lu mama, iar noi pentru că Beliu nu era în județul Arad, era în județul Bihor, pe noi ne-au dus la Beiuș.

Q: Și de acolo ați venit la Arad.

A: Dar acolo spui că întrucât că dispozițiile de evacuare, de evacuare... dar nu e evacuare, că o fost mai mult domiciliu forțat că nu ai avut voie să, mă rog, dar așa a fost denumirea acestei acțiuni: evacuarea evreilor din mediul rural.

Q: Și când s-a mutat la Arad bunicul, ce a făcut? Sau cu ce a trăit în Arad?

A: Cum era acolo, că văd că nu... stai să-ți spun ca să-nțelegi. De exemplu ce se făcea? Nu îi interesa pe ăia din ce trăiesc oamenii, te aduna acolo și intrai în evidența comunității evreilor din Arad. Acolo dacă erai foarte sărac te ajuta dacă putea, dacă nu, nu, dar toată lumea trăia pe... lui, că și aici sunt mai multe întrebări. Îți spun cum a fost, mă rog, ne-a pus într-o căruță, distanța de la Beliu până la Beiuș sunt vreo 100 și ceva de km, cam 100 de km, da.

Q: Și de la Sinte până la Arad, cam câți sunt? De la Sinte Mare?

A: Eu nu știu cu ce au mers ei acolo.

Q: Nu, dar ca distanță, cam câți km sunt de la Sinte Mare?

A: De la Sinte Mare 40, 41 și cu 8, cam 50 de km.

Q: Până la Arad. Îhi.

A: Cum a ajuns bunicul la Arad, nu știu. Poate a venit cu trenul pentru că la Beiuș era foarte, adică cum era, cum puteai să vii de aici, de la Beliu la Beiuș? Trebuia să mergi așa la Bocsig, de la Bocsig trebuia să mergi la Sântana sau la Arad, deci mergeai la Sântana și era acolo unu care mergea de la Holod, mergeai la... nici nu se putea merge, stai să-mi aduc aminte. Nu se putea merge.

Q: Era complicat de tot.

A: Era foarte complicat, dar nu numai complicat, dar acuma eu mă gândesc, acuma în momentul de față cum mergem. Ba da. Mergeam la Ciomeghi, și la Ciomeghi acolo se bifurcă, e o cale ferată care merge înspre, ba se putea merge. Că Ciomeghi n-a fost la unguri. La Ciomeghi a fost după cedarea Ardealului în 1940 s-a cedat, dictatul de la Viena, Oradea a fost cedată Ungariei și la Ciomeghi a fost granița. Știi unde e Ciomrghiul?

Q: Da, da, știu.

A: Acolo a fost granița. Ciomeghiul era al românilor și deja în partea aialaltă era. Deci chiar prin Ciomeghi trecea, ultima localitate care aparținea de România era Ciomeghi. Da puteai, așa trebuia să mergi. Trebuia să meri la Sântana, de la Sântana să mergi la Ciomeghi, de la Ciomeghi se bifurca, adică nu, nu se mai bifurca că nu mai mergea la Oradea, mergea Tinca, Holod, Beiuș. Cu trenul. Deci era complicat, cam 100 de km am mers cu căruța. Da pe noroi, nu erau făcute, nu erau asfaltate drumurile, era ... Și îmi aduc aminte, știi când se cobora, toată lumea, maică-mea era tare fricoasă, toată lumea era frică, și atunci se lega roata la căruță. Roata avea spițe. Era roată de căruță și atunci se lega roata cu un lanț de, de să nu se învârtă. De căruța respectivă de aia cum se cheamă a căruței și atunci se frâna, nu se învârtea. Mă rog, ca să nu se..., așa a fost. Deci încă o dată, stai, că tot am vorbit, deci... întru cât bunicul meu era... a mers la Arad, și noi am fost în județul Bihor, am mers la Beiuș, ăsta a fost capitala de județ întru cât Oradea a fost cedată... și Aradul a fost capitala...

Q: Da, da, la Arad. Și mai târziu nu a venit la dvs?

A: Ba, mai târziu a venit pentru că ce s-a întâmplat? Acuma întrebi din ce trăia. Păi din ce trăia? Din agoniseala care o făcut-o fiecare, dar în timp nu avea, adică s-a terminat, mă rog, agioniseala, și trăia foarte restrâns, mai primea ceva ajutoare de la comunitate și pe urmă l-a ajutat și maică-mea. Acuma zice din ce trăiam noi, că scrie acolo.

Q: Da, da.

A: De unde aveam noi bani? Am spus ăsta, că taică-meu lucra foarte mult după ce s-a căsătorit, mergea pe la piețe, prin prăvălii și a putut să-și agonisească o avere destul de, în anii ăștia până în 40, o avere destul de, adică o avere, mă rog, să ajungă la, să nu ducă lipsă de nimic, și a avut o casă în Arad, a cumpărat o casă în Arad, nu? Și a avut prăvălia plină de marfă. Acuma ce s-a întâmplat acolo? Nu ți-am spus eu asta?

Q: Pa da, cu, că ați dat la vecini.

A: Exact, că e o întrebare aici că de unde. Păi de acolo. Unii vecini au mai dat înapoi marfă și marfă i-a crescut foarte mult în valoare. După începerea războiului în 41 nu se mai găsea nimic, nici pantofi, nimic, nimic din mărfuri din astea care erau absolut necesare, textile, deci nu se găseau, nu mai venea bumbac, că bumbacul era..., nu se mai importau lucruri din astea neceare pentru populație, cum era și bumbacul. Și se făcea din hârtie, nu știu din ce se făceau înlocuitori, celuloza atunci a apărut, celofila asta făcută de nemți și taică-meu având marfa asta și, mă rog, atunci a mai vândut așa pe ascuns marfă și au trăit, înțelegi? Cei care au avut bani, ăia toți s-au sărăcit, au dat faliment, pentru că a început o devalorizare ca și acuma, 100 de lei nu mai ajungea nimic, erau de milioane de lei banii, a apărut banii de milioane și zeci de milioane. Și acum a fost un milion de lei.

Q: Da, da. Și atunci cum a venit bunicul la dvs?

A: Deci asta a fost în 40 toamna, după începerea războiului, când a început războiul? 40, 41. trebuie să mă uit eu, că... da în 40, în 40. stai să mă uit eu că scrie acolo pe o fotografie... Da uite aici. Asta nu ți-am arătat-o? Școala evreiască.

Q: nu. lăsați că mi-o dați acum. Dar lăsați că vorbim după. Că la poze revenim după aceea că mai avem acolo întrebări la poze.

A: Asta-i școala evreiască.

Q: Aia mi-ați arătat-o. Asta cred că. Asta mi-ați arătat-o.
A: Evacuați. Uite 1940. deci 1940.
Q: aia am văzut-o.
A: Și asta nu ți-am arătat-o? Uite la asta mai trăiește. Să o duc la Oradea când mergem. Să-i arăt la asta. Asta e acum... la Oradea. L-am întâlnit eu. No, pe cine mai am eu de aicea care... Asta-i Klein Tibi, asta o fost profesoara noastră.
Q: A aceea este învățătoare. Știu, dar am ales-o numai pe asta. Înseamnă că am ales-o numai pe asta că era mai clară.
A: Și asta sunt eu aicea și aicea iară sunt eu. Și aicea și aicea. Da, deci e 1940. asta e când am fost... să-i arăt la Emilia, ce, ce, mai...
Q: se închide, nu cred că n-a fost băgat în priză. Nu contează că a pornit iarăși. E O.K. Acolo e bine.
A: Așa-i.
Q: Deci 1940.
A: da. uite aicea asta e... da ce-o fi asta?
Q: Asta ați spus că lângă dvs stătea Schwarz? Nu știu care e Schwarz și Klein Tiberiu.
A: Asta e Schwarz.
Q: Dar care? Dl Schwarz de aici?
A: Nu, asta era altul.
Q: Dar cum îl mai cheamă? Nu știți?
A: Numai dacă dau telefon la Oradea. Schwarz Tibi, mi se pare. Tiberiu, cam așa.
Q: Și acesta e Klein Tiberiu?
A: Asta-i Klein Tiberiu. Asta-i Klein Tiberiu.
Q: Pe primul rând ați mai zis că era cineva, Haberman Ibi.
A: Stai să văd. Asta-i Haberman Ibi. O cunosc încă.
Q: Asta, penultima?
A: Da.
Q: deci rândul din mijloc penultima.
A: Stai, stai, stai. Nu, asta, asta.
Q: A doua pe rândul din mijloc.
A: Dacă poți să no.
Q: Nu face undeva contact.
A: Al meu sau al tău?
Q: Nu știu.
A: Hai să vedem.
Q: Deci eram la momentul în care bunicul se mută la dvs și încă nu ne-am lămurit când.
A. Deci, el o fost la Arad. Ce s-a făcut? I s-a terminat rezervele și n-a avut din ce trăi. Trebuia ca să trăiască numai din ajutorul de la comunitate și atuncia maică-mea, și fiind și în etate, trebuia și îngrijit, și sora lu maică-mea și fratele nu aveau, mă rog, mijloace materiale ca să îl...
Q: și știți cumva când a venit la dvs?
A: Da, în 41, în 1941.
Q: și atunci erați deja la Ghinta sau tot în Beiuș?
A: La Ghinta eram. Deja eram la Ghinta atunci, știi? Deci prima dată ne-am dus la Beiuș, acolo am stat cât am stat, vreo câteva luni, au zis că se scumpește piața că sunt evrei și atunci ne-am mutat la Tinca, la Tinca s-a repetat... tot poestea aia, că se scumpește piața, că evreii cumpără de pe piață, și atunci ne-am mutat la Ghinta unde n-a mai fost piață.
Q: Și de atuncia de când s-a mutat cu dvs tot cu dvs a fost.
A: Da, sigur.
Q: Logic.
A: Păi n-avea unde să meargă.
Q: De sora mamei Liliana. Era casnică, n-a fost niciodată căsătorită?
A: N-a fost căsătorită niciodată și a decedat, în județul Arad a decedat, o decedat în...
Q: a fost mai mică sau mai mare decât mama?
A: Mai mică. O decedat în 47.
Q: exact.
A: Și fratele mamei, tot mai mic decât ea?
Q: Fratele mamei, tot mai mic a fost. Și fratele a fost mai mic. Și fratele o decedat în... Emilia, tu nu ști când a murit fratele lu mama? Erai la noi atuncia. Înainte de mama. 75.
A: el a fost căsătorit?
Q: A fost căsătorit și da, n-a avut copii și a murit și ea și el.
A: Și pe soția lui cum o chema?
Q: Gros nu știu cum.
A: Probabil că am notat pe undeva.
Q: Dar nu știți cam când s-au născut?
A: Cine?
Q: Fratele și sora mamei. Aproximativ măcar.

A: Emilia, în ce an s-a născut... maică-mea s-o născut în 1912, nu? Maică-mea în 1912 s-o născut. În 1912. nu, în 1908. 1904. no, ei atuncea.

Q: Mie mi-ai spus că în 31 ianuarie 1904.

A: 1904. în 1904. că asta știu eu că 4 și taică-meu în 1896.

Q: și atuncea frații ei, cam când?

A: În 19..., mă rog, dacă erau mai tineri, înseamnă, unul, era vreo 3 ani între ei, și ăsta iară vreo 2 ani. Deci 2 cu 3, ea era cu 5 ani mai mică ca maică-mea.

Q: Liliana?

A: Da, și ăsta cu 2 ani. Deci în 1906 și cu trei 1907 s-a născut fratele, Iosif și mai târziu...

Q: 1907?

A: Da, cam așa.

Q: Nu, 4 cu 5 e 1909.

A: da, 1909.

Q: iuliana. Limba maternă din partea bunicilor de la tata era maghiara sau germana?

A: Era, cum să spun?

Q: Că ai zis că străbunii erau din Viena.

A: Stai, stai. Numai străbunicii erau din Viena și ăsta era din Ungaria, adică, aicea era Austro-Ungaria, în partea asta, din 1916, 1918 s-a făcut. Din 1918 s-a făcut partea asta România. Și vorbeau ungrește.

Q: Deci era maghiară?

A: Da, maghiară.

Q: Știți cumva...

TAPE 2

Q: da.

A: când avea, asta scrie acolo?

Q: Da, da, da. Asta scrie.

A: No, când avea tata, când a avut 2 ani atunci a murit, a decedat bunicu-meu. Și maică-mea... și bunică-mea în 1931. asta știu că am fost acuma cu Emil la mormânt la ei.

Q: Nu știți oare cum de au ajuns de la Viena la Sebiș?

A: Cum au ajuns. Au ajuns pentru că, cum să-ți spun eu ție? Nu știu. Dar în genere, știi, mă rog, când, mă rog, ce se întâmpla cu. Nu știu cum s-au despărțit, cum a ajuns el la Sebiș. Nu pentru că știu foarte puțin de el, pentru că taică-meu, mă rog, a fost de 2 ani când a murit și... nu.

Q: Și mi-ai spus acolo că bunicul a avut un frate care se ocupa cu aprovizionarea...

A: exact.

Q: Care? Franz Joseph era?

A: Da sigur.

Q: Să vedem altceva. Acuma, cu perioada în care tata o fost în armată.

A: Taică-meu?

Q: da. ai zis că a fost până în 1919, nu?

A: Ce se întâmpla? Că și aici e neclar. El s-a născut în 1896. În 1907, 8 s-o terminat armata. Dar el a fost la 17, ani mobilizat. Că mi-a spus mie că la 17 ani l-au chemat la armată. În ce an o fost în armată atuncea?

Q: 17 ani? 1898, 1896 cu 17, păi vine 1913?

A: da, exact.

Q: 1913 a mers în armată.

A: Da, putea să meargă și în 14 și în 15. și a stat în armată până, acolo a fost o revoluție, ți-am spus eu, a fost o revoluție a lui Kun Bela.

Q: Da, că asta apărea aici. Dacă revoluția a fost în 19 cum...

A: cum în 19? Nu în 19 a fost, nu în 19 a fost revoluția. Asta e greșală.

Q: Da? deci în 17 totuși?

A: Da, revoluția asta a fost, că trupele române în 1917, când s-a terminat al doilea război mondial?

Q: În 18, nu?

A: Păi, da, că în 1917/18, atunci a intrat trupele până în 17/18 a stat acolo, până, deci nu știu eu când a venit el înapoi, dar știu că mi-a povestit că după ce trupele române au intrat în Budapesta și au salutat cu, adică au învins trupele lui Kun Bela, atunci el a venit apoi în România.

Q: Deci l-a prins?

A: Da, da-i clar acuma cu aia?

Q: da.

A: deci acolo o fost o revoluție a lui Kun Bela, a început prin 16/17 în timpul războiului, nu s-a făcut încă tratatul de pace în Ungaria, Ungaria era de partea Germaniei. Ungaria era de partea Germaniei, Austro-Ungaria era și înainte e a se face armistițiul a izbucnit o revoluție acolo, conducătorul acestei revoluții a fost Kun Bela, și o parte din armată a trecut de partea lui Kun Bela, o parte din armată, partea revoluționarilor și după ce s-a au fost învinși, mă rog, de către armatele române, România a trecut de partea franco... Franța și Anglia era de partea aialaltă.

Q: Da, da, da.

A: Și atuncea el, mă rog, au venit acasă.

Q: Tot legat de tata: una dintre surori era Rosa și m-a întrebat cum se scrie – cu s, cu z?

A: Nu, sz.

Q: Deci sz. Nu știam ce influență este. Și acum avem altă problemă cu frații. Numai un pic. Surorile tatălui.

A: da.

Q: la Reghina Steiner. Prima dată mi-ai spus că a avut o fiică Elena și apoi când am văzut pozele, acolo apare într-o poză Reghina cu Alexandru, soțul ei, la Reghina acuma. Stați să vă zic. Mi-ai arătat o poză în care Reghina cu Alexandru Steiner, vă arăt poza, stați că v-o arăt acuma, numai o secundă. Și acolo apare că au 3 copii.

A: Cine? Stai numa. Cine?

Q: Reghina cu Alexandru. La poza asta.

A: Stai că mă mut eu acolo. Aaa. Marton Baci.

Q: Țasta-i Marton?

A: Da, ăsta-i Marton.

Q: Nu-i Steiner?

A: Nu, ăsta-i Marton. Stai să văd. Da, e Marton. Și ăsta-i taică-meu.

Q: Și ăsta-i tata?

A: Exact.

Q: Oo, păi trebuie să schimbăm aici serios.

A: Păi stai să-ți spun, dragă. Țasta, taică-meu, o fost luat aicea că i-a murit maică-sa și aicea. Țasta-i taică-meu.

Stai să văd. Îi tacă-meu ăsta? Nu, nu. O, nu. Țasta e Steiner. Tu ai dreptate. Ai dreptate. Steiner. da.

Q: Steiner și asta e Reghina?

A: da.

Q: și atunci când mi-ai dat poza mi-ai spus că copiii erau Iosif, Alexandru și Irina.

A: Irina, așa e, perfect.

Q: Dar atunci nu este nici o Elena la ei.

A: Nu, Irina.

Q: Înseamnă că aici era greșeală.

A: Irina.

Q: Irina care a trăit în America, da?

A: Care, acuma, da, a murit în America. Tu ai dreptate măi.

Q: Nu, că dvs mi-ai zis.

A: Știu. Da, da, da.

Q: Deci ăștia sunt copiii lor.

A: Da.

Q: așa. Am lămurit-o și pe asta atunci.

A: Îhî.

Q: Bine. Așa e, dacă e familie mare. ... Cîți au fost? Cinci surori, nu?

A: Cinci surori, da 5 surori erau.

Q: Dar de fapt apare undeva o Elena căreia ai spus că îi spuneai Bobo și care era medic în Israel.

A: E fata lu ăsta, fata lu Alexandru, e fata lu Steiner Alexandru.

Q: Deci nu o avut-o numai pe Irina, o avut-o și pe Elena?

A: Cine?

Q: Steiner Alexandru. .... Deci o mai fost încă o fată?

A: Nu, nu. Țasta e Irina și ăștia sunt Alexandru și Iosif.

Q: Și Elena-Bobo cine e?

A: Elena-Bobo e fiica lui Alexandru.

Q: Aaa. Așa. Deci fata lu...?

A: exact, exact.

Q: Cum îi cheamă pe amândoi Alexandru, și pe tată și pe fiu, nu mai ști. Așa, deci a lui Alexandru e Elena.

A: Da, da, e nepoata lu...

Q: nepoata, acuma am priceput, da. Și Irina a fost căsătorită cu Roger?

A: Da, cu... da, cu Ro...

Q: bine.

A: Și Roger, care a plecat în SUA, decedată, și băiatul său a fost aici, adică băiatul, nu nepotul. Roger ăsta a avut un fiu, pe ăsta îl cunosc Roger Tibi

Q: Tibi?

A: Tibi.

Q: A lui Irina cu Roger?

A: Da, a avut un fiu Tibi.

Q: Și ăsta iar a avut un fiu.

A: Și Tibi ăsta a stat cu mine, mă rog, îi născut în, s-a născut cam... cu vreo 6 ani mai în etate ca mine. Adică 32 minus 6, 24, 32 minus 6 26. cam în 26 s-a născut și a avut un fiu, care s-au căsătorit, au plecat în SUA, acolo, mă rog, s-a, a avut un fiu care a terminat aici stomatologia. Și el era la era stomatolog.

Q: Și cum îl chema?

A: Tibi mi se pare.

Q: Și pe fiu?

A: da.

Q: deci și tata și fiul amândoi sunt Tibi și amândoi au fost stomatologi?

A: Cum? Pe asta nu știu dacă Tibi l-o chemat pe băiatul său. Dar pe el l-o chemat Tibi.

Q: Amândoi erau stomatologi? Și tata și fiul?

A: da. băiatul o terminat aicea. A mers în State, probabil că n-o putut să învețe acolo și o fost trimis la București. O terminat stomatologia.

Q: Așa. După aceea ați spus că acasă aveți două servitoare neevreice.

A: da.

Q: una se ocupa la bucătărie și una...

A: una cu noi.

Q: Avea grijă de...?

A: avea grijă de noi, da. Și erau și, aveau și la magazin erau 2, iară doi.

Q: Amândoi ajutau în magazin?

A: Da, era un ucenic era și unu care deja terminase ucenicia, știi? Un ucenic mai tânăr și unu care terminase ucenicia.

Q: Așa, ați cumpărat casa din Arad, a cumpărat tata casa din arad.

A: da.

Q: cine avea grijă de casă sau...?

A: în casă la început au avut chiriași și pe urmă casa a fost naționalizată și a intrat ăla, Bărbat Coriolan.

Q: Asta după ce a fost naționalizată.

A: da. după.

Q: Așa. Asta în timp ce locuiați la Beiuș, nu?

A: În timp ce am fost evacuați, în perioada aia, a evacuării.

Q: Da, da. După aceea mi-ați spus că aveți o carte în care erau trecute toate zilele de naștere. Ce fel de carte era?

A: Aveam o carte de rugăciune.

Q: Carte de rugăciune?

A: Da, cartea de rugăciune a lu maică-mea era.

Q: Era moștenită din familie sau...?

A: Nu, aia era cartea ei de rugăciune și acolo, la sfârșit, erau trecute toate, mă rog, din familia mai apropiată.

Q: Da, da.

A: Era, avea a lu fratele meu, a lu taică-meu, a lu taică-su, a lu soră-sa, din familie, așa a trecut toate în cartea de rugăciune.

Q: Ce s-a întâmplat cu cartea?

A: Nu știu pe unde e. Nu știu dacă nu e la frate-meu. Adică posibil cred că la frate-meu a rămas. Acuma eu cu frate-meu m-am avut foarte bine, însă cu familia nu mă înțeleg din păcate.

Q: Dar nu sunteți așa de mulți...

A: nu mă înțeleg cu îsta. Niște discuții, mă rog. În primul rând de unde a pornit? Eu am mers cu ea la cimitir și a, zis să alegem monumentul de comun acord, știi? Ce formă sau ce se face. Și nu m-am înțeles acolo. Eu am vrit un alt tip, el o făcut alt tip. Dacă o făcut ea așa cum vrea ea atunci eu n-am pus din punct de vedere material, dacă a făcut cum vrea, așa că dacă mergem împreună stabilim împreună, ea a făcut, și mă rog, atunci a făcut. Și pe urmă n-a scris ca lumea numele lu frate-meu și atunci am avut discuții. Pe urmă ea e o fată de asta, nepoată-mea, mă rog, i-a făcut multe neazuri la fratele meu, nepoată-mea.

Q: Dar tot un singur copil au avut, nu?

A: O singură fată au care vai și-amar. Ea de exemplu... să bea să nu știu cum. A avut mai mulți, nu știu cum să zic, amanți, de asta știi? Hai să-ți spun. Mă rog, a avut neaz și zice frate-meu către mine, îmi spunea neaz, mă Norica asta... Dă-mi voie mie ca să mă ocup eu de ea. Și o zis, te ocupi de ea. Și a avut o un portar acolo la Școala Textilă, om căsătorit, m-am dus la el și i-am zis, măi, iute cine sunt eu și de ce nu-i dai pace la nepoata mea. Dl Kohn, zice, eu? Păi ea tot m-a provoacă, tot vine, cum merg e la ea, ea tot vine la mine. Mă rog, m-am convins și eu că într-adevăr a fost așa și-atunci am mers la Norica, ea lucra la o farmacie acolo pe Eminescu și i-am zis Norica, hai că vreau să vorbesc ceva cu tine. A venit afară. Și i-am spus, mă fată, până când vrei tu să faci atâta neaz la fratele meu și... De ce? De ce? Și i-am spus de cutare, i-am spus e-am mai știut eu. N-avea rost să vorbesc eu. I-am spus, toate răzvrătirile astea care le face, mă deja ești cunoscută, nu numai în familie, că multe farmacistele îmi spunea de ea. Că eu aveam vată medicinală, mergeam în farmacii și farmacistele îmi spuneau cum poate... I-am spus toate astea și pe urmă a început să mintă, pe urmă când a mințit, i-am spus te rog spune adevărul și a ... acolo. Ce poți să faci când cineva minte? Și atunci am maltrata-o puțin și nu am bătut-o, știu eu cum să fac, și s-a speriat atât de tare fata, dacă lăsa așa nu mai făcea, a mers acasă și i-a spus la frate-meu, dar eu aveam de la frate-meu. Și pe urmă a venit frate-meu la mine și a zis, mă, toată noaptea n-a dormit, dă-i pace și atunci am lăsat-o în pace. Și pe urmă a ajuns până acolo încât un bețivan de asta aicea la birt, pe Vladimirescu, în dreapta acolo, mergea acolo și bea și pe urmă zice, lasă că vine jidoavca și plătește, știi? Și ăla din birt mi-a spus mie. Și atnci se poate să-ți convină așa ceva? Și atunci a început discuțiile.

Q: Asta este.

A: Asta, este, asta este, nu am ce face.

Q: În Beliu ați spus că exista o comunitate evreiască.

A: da. era o comunitate cu rabin, cu...

Q: acuma că tot vine Pesahul. De Pesah ce făceați?

A: De Pesah?

Q: Că ați fost zgârcit la amănunte...

A: nu, stai să-ți spun, acolo cum să-ți spun. Ți-am spus că părinții mei nu erau, deci s-a diluat... Nu eram o familie hasidică sau așa. Eram neologă.

Q: Dar sărbătorile le țineai, nu?

A: Da, le țineam. Atâta, se rezuma la. Nu se ținea Seder.

Q: Nu?

A: nu. fiecare familie acolo în comunitate își făcea sărbătoarea după, mă rog, la noi nu se ținea. De câteva ori am mers la Sebiș, la unchiu meu, care ținea, făcea.

Q: Care unchi?

A: Unchiu după partea.

Q: De la mama, nu?

A: Nu, după partea lu tata. Ți-am spus că... care era rabin. Și acolo se serba. Acolo am făcut primul seder, acolo l-am văzut.

Q: Da? și cum vi s-a părut primul?

A: Eram copil, câți ani puteam să am, vreo 4 ani, 5-6 ani. 5 ani. 4 ani. Știu că acolo la ei, stăteau foarte bine. Erau mai bogați ca noi și ce mi s-o părut mie deosebit era furculița și cuțitul, cum se cheamă?

Q: Tacâmurile.

A: Tacâmurile erau așezate pe niște suporturi de tacâmuri, era așa ca o capră din argint, așa mic. Mic, nici n-am mai văzut așa ceva și erau, aveau suport de tacâmuri, la fiecare masă, mă rog. Și toate tacâmurile erau în suport, un suport din argint pe care erau tacâmurile puse. La noi se puneau tacâmurile în dreapta sau în stânga, dar ei aveau un suport de tacâmuri, unde se puneau în dreapta. De asta îmi aduc aminte. De la el am învățat aia, asta țin minte, „Eliahu hanavi”: Eliahu hanavi, Eliahu hatișbi.

Q: De atunci de la 5 ani?

A: Exact. Eliahu haghiladi, Eliahu. Da atunci, el m-a învățat, unchiu-meu. Și unchiu asta al meu.

Q: Schwarz, Schwarz îl chema, nu?

A: Da, asta i-a dat bani și l-a așa, pe Schwarz așa.

Q: A, erau rude sau?

A: Păi cum nu? Schwarz așa e băiatul lu fratele lu Schwarz.

Q: Aa, deci sunteți cumva rudă cu?

A: Păi da, sigur că sunt. No, asta i-a dat bani. S-a purtat frumos cu el pentru că asta a mers în Israel și asta l-a ajutat acolo și l-a ajutat și pe nepotul lu Schwarz, i-a dat. Cum l-a ajutat? I-a garantat că a făcut o casă pe la Dimona și asta, nu l-a ajutat, mă rog, i-a împrumutat ceva bani, fără dobândă, bineînțeles că i-a dat înapoi banii, mă rog, adică l-a ajutat și pe... adică i-a ajutat

Q: Da, da. După aceea, ași că în copilărie vă aminteți când o trupă de legionari au venit la prăvălie. În Beliu, nu?

A: În Beliu, înainte de a fi evacuați.

Q: Evacuarea mi-ați spus că a fost în 40... ați mers cu căruța. După aceea, când ați ajuns la Beiuș, unde ați stat? Cum v-au împărțit?

A: Cum se făcea atunci, de exemplu: unde era destinația, căruța mergea în curtea sinagogii. Toți evreii adunați, că dispoziția a fost dată pe țară, acolo ai ajuns după ce distanță ai avut, mai mare mai mică. Toți ăia care ajungeau se așezau în curtea sinagogii. În curtea sinagogii nimeni nu... zice căutați-vă unde să stați. Și atunci părinții au umblat pe străzi, prin cartiere, prin... și a spus că vrea să asta. Nu gratis. Desigur, trebuia să plătești chiria. Nu-i interesa acolo, cine să se intereseze?

Q: Și cum ați găsit unde să stați?

A: Păi tot așa, am căutat, au întrebat și, la început am stat la o acolo la o familie de evrei am stat, care ne-o dat așa, și pe urmă ne-am mutat, după o perioadă am găsit o altă locuință.

Q: Și după aceea autoritățile au zis să vă mutați la Tinca sau presiunea din localitate?

A: nu. noi aveam un regim special. Evreii aveau un regim special. Un regim special care nu puteai să circuli, erai cu domiciliu forțat, nu puteai să pleci, și astea toate se dădeau în urma dispoziției guvernului, respectiv a reprezentantului guvernului, prefectul. Ce se întâmpla? Veneau dispoziții date de autorități. De stat. Nu puteau evreii să meargă așa cum... deci erau dispoziții date. Autoritățile de stat aveau putere deplină asupra evreilor, unde să se mute. Prefectul probabil a spus vă mutăm acolo, în urma ceea ce s-a vorbit cu cine știe cine de la guvern, și atunci deci nu se mutau evreii. Cum ajungea dispoziția asta la evrei? Era evidența care era ținută de comunitățile respective, care erau subordonate autorităților, era în cadrul autorității un reprezentant care se ocupa cu evreii, în cadrul autorităților de stat. Și asta în ordine ierarhică și la președinția consiliului de miniștri, a cărui președinte era Antonescu, avea pe unul Leca, așa îl chema la București, care se ocupa cu problema evreilor. Așa era și mai jos. La județ iară era unul...acuma nu mai știu.

Q: după ce ați ajuns la Tinca, aceeași poveste, caută-ți gazdă...

A: Exact. Perfect. La Ginta tot așa. Am ajuns la Ginta, acolo, mă rog, iarăși gazdă, unde să stai, ce să stai.

Q: Apoi de la Ghinta unde ați mers?

A: De la Ghinta? Acolo ne-a ajuns 1944.

Q: era Ghinta sau Ginta?

A: Ginta, Ginta.

Q: G-i?

A: G-i, fără h.

Q: Ginta.

A: Acolo a venit și taică-meu, adică bunicu-meu. Cât am stat la Ginta a venit bunicul meu.
Q: Dar între timp tata era plecat la lucru, la...
A: tata era plecat la lucru.
Q: Și venea acasă, sau cum făcea?
A: Cum? Și atunci funcționa legea asta a ciubucului, știi? Dacă la ăla îi dădeai un ciubuc, mai te lăsa vreo două zile acasă, la șeful ăla de la departamentul de lucru, știi? Înțelegi, a fost dus la Vârciorog.
Q: Vârciorog și Bocsig. Sau la Bocsig, nu?
A: Și la Bocsig a fost o perioadă. Și la Vârciorog a fost și la Bocsig a fost înainte de ăsta, înainte de a fi evacuați. S-a făcut armata la Bocsig. Șterge Bocsigul ăla că acolo...
Q: deci Vârciorog lăsam. Cam cât de departe e Vârciorog de Arad?
A: N-a fost la Arad.
Q: Nu, așa ca și punct de...
A: Măi, eu am văzut Vârciorog...
Q: Sau la distanță de Oradea sau de Beiuș?
A: Da, de Beiuș, că Vârciorogul ăsta, știi, când am văzut eu, că am mers odată, dacă o iei de la Oradea spre Cluj, atuncea după Aleșd, acolo e o Vârciorog, după Aleșd, între Oradea și Aleșd e vreo 30-40 de km, 40, Beiușul vine în partea aia că pe acolo nu sunt drumuri făcute, este așa vreo 60-70 km.
Q: De Beiuș?
A: Da, de Beiuș. De unde am fost noi.
Q: Și la munca forțată pentru ce lucrau?
A: Ei acolo au făcut săpături, niște săpături făceau.
Q: Dar în ce scop?
A: În scop că să oprească pe ruși sau, ce știu eu, de-ale armatei.
Q: Asta la Vârciorog, nu?
A: Da, în cadrul, cum să zic, nu știu ce strategie aveau ei pentru apărare sau ce știu eu ce. Acolo au făcut și ciment la Tinca e o poză aicea.
Q: Da, da, e o poză de la Tinca. Ciment. La Timișoara, când ați fost dvs la Timișoara, părinții erau în Tinca?
A: Părinții mei erau la Ginta.
Q: La Ginta.
A: Deja în erau mutați. Nu, la Ginta erau. Și am stat la o rudă, la o rudă de-a mea. Am stat la...
Q: Ala Timișoara?
A: La Timișoara, da.
Q: Din partea cui?
A: Din partea lu taică-meu. Ia... ți-am spus că taică-meu era crescut de Rosa, de Marton Rozalia. Marton Rozalia a avut și o fată, ți-am spus și fata aia a fost măritată la Timișoara...
Q: imediat.
A: Rozalia avea așa: pe Șoni, pe Dezo și încă o fată.
Q: Irina, nu Irina.
A: nu. aia e Steiner.
Q: Așa. Rosza, alex, Rudolf și Elena.
A: Da, aia o fost la Timișoara, aia o fost măritată la Timișoara.
Q: A avut copii?
A: A avut și copii.
Q: Știți și cum îi cheamă?
A: păi, Bela, dar nu știu ce fel de Bela.
Q: Nmai un copil avea?
A: Numai un copil o avut. Bela, dar nu știu...
Q: erați de aceeași vârstă sau...?
A: el era cu vreo 2 ani mai mare ca mine, dar nu știu cum îl cheamă, nu mai știu. Dar acolo știu că în Mehala stăteau, la Timișoara în Mehala.
Q: Mehala?
A: Da, cartier Mehala, da.
Q: Și după aceea ați venit la Arad și părinții...?
A: Nu la Arad.
Q: Nu, în 44.
A: păi când s-o terminat. Nu, stai puțin. În 44 ce s-a întâmplat? În 44 taică-meu a mers înapoi la Beliu. Și am stat la Beliu, n-am venit în Arad.
Q: Dar dvs cu școala?
A: Eu am venit la Arad.
Q: A, dar ei n-au venit aici, ei s-au dus la Beliu.
A: Da, eu am venit la Arad.
Q: Da?
A: deci ei s-au mutat la Beliu, eu am venit la Arad și-am stat...
Q: În casa dvs care nu mai era a dvs.
A: Care deja, ăla o fugit de acolo.
Q: Dar cum de ați putut să stați în casă dacă fusese naționalizată?

A: Păi s-o dat o perioadă am stat la o mătușă, scrie acolo Bercovici, nu ai găsit acolo?

Q: Nu, nu asta nu mi-ați zis.

A: Cum nu?

Q: Nu-mi amintesc de Bercovici.

A: Da, cum nu?

Q: Apărea în text Bercovici?

A: După maică-mea, după maică-mea.

Q: Deci ați stat la mătușă Bercovici.

A: Da, Bercovici Rozalia. Nu ți-am spus de familia asta Bercovici, de familia lu maică-mea nu ți-am spus, de verișoara? Asta a fost verișoară cu maică-mea? Cum nuți-am spus?

Q: Nu, serios, a scăpat. Nu-mi aduc aminte. Mi-ați povestit de Bărbat Corlan cu casa, cu...

A: no, stai puțin, să o luăm așa. Am stat la o mătușă, la o verișoară de-a lu maică-mea.

Q: da. ce înseamnă verișoară, că pe linia asta n-am mers câți frați au fost bunicul meu. Bunicul din partea mamei?

A: da.

Q: nu.

A: no, păi atunci de acolo. Era una Nina.

Q: Așa, apărea în poza din Israel, apărea nepoata lui Nina, că asta avem aici o întrebare cu ea. Erați acolo cu tatăl ei și cu ea mi se pare, așa ceva. Bunicul din partea mamei mi-ați spus că avea un frate Dezideriu, despre care nu mai știți nimic, unul Erwin, cu care avem și poză, Elsa.

A: Mai departe?

Q: După aceea ați spus că mai erau încă 3 frați pe care nu mai știți cum îi cheamă și Nina, care avea o nepoată Eva Wolfgang cu care v-ați întâlnit în Israel.

A: Și Eva, una dintre nepoate. Pe Nina avea și pe asta pe Bercovici.

Q: Dar asta era fiica ei sau nepoata ei?

A: Asta era fiica ei.

Q: Aha, dar Eva Wolfgang e nepoata ei.

A: Nepoată.

Q: Deci Nina a avut o fiică, pe Rozalia Bercovici.

A: da. la asta am stat eu. A cărei so, mă rog, soțul ei o fost, mă rog, el era medic, dar nu i s-o dat, că n-avea cetățenie română, o plecat apoi în Ungaria, o fost omorât acolo.

Q: Dar pe mama lui Eva Wolfgang cum o chema?

A: Lu Woldberg?

Q: Wolfberg sau Wolfgang?

A: Wolberg. Wolberg.

Q: Wolberg.

A: Pe mama? Iluș.

Q: Iluș? De la ce vine? Ileana?

A: Da, da.

Q: Și asta era soră cu Rozalia Bercovici?

A: Astea erau verișoare. Fii atentă aici. Maică-mea cu Bercovici Rozalia și cu Iluș erau verișoare, deci erau.... Deci numai Rozalia era fiica lui Nina?

Q: da.

A: Ileana a avut-o pe Eva Wolberg. Și atunci a cui fiică era Ileana? A altă soră dar nu mai știu.

Q: A lu Elsa?

A: da. Elsa, că era...

Q: dar la Elsa mi-ați spus că a avut două fiice, Clara și Vera. Poate era de la unul din frații bunicului?

A: Nu, că era... Nina. Stai puțin. Stai să văd eu. Deci acolo erau. Nina era una dintre mătușile lu mama și la una... Eu am stat la Bercovici asta că era verișoara de a lu maică-mea. Acuma cu Nina, că erau acolo mai multe. Nina, Elsa, mai era asta a lu Conta, nu mai știu.

Q: Așa, deci ați stat la Rozalisa Bercovici. Cât timp?

A: Păi la Rozalia Bercovici am stat eu, acolo am luat masa, însă ăștia stăteau în condiții destul de, de vitrege, că era așa: acolo era și aveau pe Piști, un băiat, avea pe maică-sa pe Nina, avea pe tată-său pe Schwarz și

Q: dar Schwarz îl chema pe tatăl lu Nina?

A: Pe soțul lu Nina.

Q: Schwarz.

A: da.

Q: plin de Schwarz.

A: Pe soțul și deci era și nu prea puteam să dormim acolo că eram mulți și avea două camere avea, știi? Nu era o locuință. Și unde stăteam noi? Ță stătea pe Pompiliu, așa se numea, deci o stradă paralelă cu unde aveam noi casa.

Q: Și atunci dormeați acasă și mâncați la ei?

A: Deci când trebuia să ne culcăm eu cu Piști, cu Bercovici, cu băiatul lu ăsta, mergeam și dormeam într-o casă.

Q: Aha, da. Casa cum era, mare mică?

A: Destul de mare, casă frumoasă și acuma.

Q: Câte camere aveați?

A: Acolo era... Casa noastră?

Q: Da, a dvs.

A: Era o grădină, era cu trei camere, bucătărie.

Q: Mai e acuma casa?

A: Sigur că e.

Q: Unde e?

A: Păi îți arăt eu unde, pe strada aia, Eftimie Murgu. Am vândut ăă...

Q: în ce parte e asta?

A: Unde e? Cum mergi de la Șaguna... Cunoști Șaguna?

Q: Acum îmi scapă unde e. Andrei Șaguna.

A: Exact. Andrei Șaguna, de la Șaguna o iei înspre aeroport așa.

Q: Aaa, în partea asta.

A: Mai e casa aia, sigur că da. Am vândut-o că am mai avut... De ce am vândut-o? Că o venit taică-meu aicea, acolo au început să vină țigani, și-au cumpărat țigani și așa am vândut-o...

Q: deci după 44 casa a fost luată, s-a mutat Coriolan ăla, el a plecat...

A: nu după 44.

Q: nu, înainte, înainte.

A: da.

Q: El a plecat

A: el o fost comisar și o cerut să i se dea casa asta să stea, că o fost comisar la poliție aicea.

Q: Și când v-o fost dată din nou? Că vi s-a luat iar casa mai târziu sau nu?

A: Nu, deci încă o dată. Casa aia, deci casa aia a fost a noastră și a fost luată de legile astea când s-au luat toate cășile ale evreilor, scria pe ea acolo...

Q: aa, deci în 40, nu?

A: Da, când o apărut legea aia prin 40. și pe urmă a venit după 44 o lege prin care se restituiau bunurile luate de către Antonescu în 40 și am primit casa înapoi, asta ca lege, dar ca faptic, știi, nevasta lu ăsta are o stat acolo....

Q: Lu Coriolan?

A: Da, nevasta o venit la taică-meu și o spus că ea se mută din casa aia, știi? Să-i deie voie taică-meu ca toate ce are în casă să pună într-o... asta nu știu, cred că taică-meu a mers la ea. A pus într-una dintre camere tot ce a avut să golească o cameră ca să avem noi unde să dormim. Și ea s-a conformat că deja, mă rog, era periclitată și politic și tot, ăsta, nevasta lu Bărbat Coriolan, așa îl cheamă, acuma țin minte. Și a acceptat. Și atuncea acolo o fost închise lucrurile lui, lucrurile ce o avut el erau în ăsta și o cameră ne-o pus nouă la dispoziție unde să dormim. Și seara de la numa Pompiliu, numa treceam drumul, știi că diferența era numai de o stradă, că astea merg toate paralele spre nord, după Șaguna, după Andrei Șaguna sunt niște străzi care merg în colo spre aeroport, Căpitan Ignat, nici aia nu știi?

Q: Ba da.

A: No, de la Căpitan Ignat este mai spre spitalul de copii, prima stradă, aia-i unde am avut noi casă.

Q: A, așa.

A: Prima stradă după Căpitan Ignat mai spre... și pe urmă aialaltă era numa Pompiliu, F... Teresia se cheamă acuma, aialaltă stradă pe care stătea verișoară-mea, tot paralelă cu aia. Pe urmă vine Serlov și pe urmă vine unde mergi la spital. Deci străzile asrea care merg paralele, am luat-o de la aeroport spre spital.

Q: Și părinții când au venit la Arad?

A: Ei, părinții mei au venit în Arad... Deci ce se întâmplase? Cu timpul...

Q: după ce s-au dus la Beliu mai întâi, acolo ce au făcut?

A: La Beliu iară s-au ocupat de comerț.

Q: Și-au deschis iară magazinul?

A: ... Da, magazinul lor.

Q: Și, după aceea?

A: Și, au deschis magazinul ăsta până în 48.

Q: tot așa vindeau de toate?

A: Stai, 44, până în 47, stai să văd numa, stai să-mi amintesc. 44 până în 46, eci până în 46/47, dar pe urmă a apărut legea asta că, deci până acuma a stat acolo pe baza înțelegerii, casa era tot naționalizată, adică nu apăruse legea ca să se deie înapoi și pe urmă a apărut legea asta că au primit casa înapoi și atuncea s-au mutat de acolo că acolo nu au avut casă în Beliu, au stat la niște evrei acolo care tot așa or fost evacuați și au venit înapoi, știi? Au stat împreună acolo dar se ocupau tot cu comerțul.

Q: Dar cum au putut să-și deschidă magazinul chiar dacă nu aveau casă?

A: Au deschis un magazin acolo, mă rog, relațiile au rămas, adică s-a reluat relațiile. Ce a făcut taică-meu?

După ce, după 44 și-a reluat relațiile astea comerciale cu comercianții din Arad, venea la Arad, ducea vindea. Era un magazin, nu avea un magazin tot timpul deschis, se vindea în cadrul...

Q: da, da, da. Și cum s-au mutat la Arad?

A: Păi au primit casa înapoi și se făcea aprovizionare foarte anevoioasă, știi? Trebuia să vină cu trenul la Arad, din Arad să ducă marfa tot cu trenul la Beliu, n-avea gară Bocsig și nu aducea marfă multă așa că n-avea bani, deja era sărăcit, era sărăcit și nu mai vorbesc că era pericol. Adică țin minte i-a furat toată marfa care a dus-o.

Q: Aoleu!

A: Știi? Deci, nu. Și atuncea a venit la Arad.

Q: da. și aici ce-a făcut, și-a deschis alt magazin?

A: La Arad, nu magazin. La Arad a avut pe piață, știi era piața asta acolo, piața sârbească, unde-i piața sârbească și acolo pe piață vindea.

Q: Și ce vindeau?

A: Tot textile.

Q: Și aprovizionarea e unde o făceau?

A: De la fabrică, de la angroșiști.

24 APRILIE

Q: aprovizionarea pentru magazin, deci din Arad?

A: În ce an?

Q: Am ajuns la faza la care suntem la magazinul din Arad. Ați avut magazin și în Arad, nu?

A: Nu, eu nu am zis așa.

Q: Nu părinții.

A: Părinții au avut un magazin...

Q: Că apare într-o poză.

A: Da, au avut un magazin aicea pe centru dar nu a fost al părinților.

Q: A, nu a fost al lor?

A: Nu, că a fost după 48. numai erau magazine particulare, erau angajați la magazin.

Q: Da, așa am înțeles că era magazinul lor... Că apare într-o poză unde măturau în fața magazinului...

A: exact, exact. Acolo a fost angajat la magazin de făcut... la magazinul ăla... era salariat după câte, după...

Q: În funcție de cât vindeau?

A: În funcție de cifra de afaceri, da, în funcție de cât vindeau.

Q: Și ce vindeau acolo?

A: Textile.

Q: Tot, deci a rămas în același domeniu?

A: Același domeniu.

Q: Și acolo s-a angajat când s-a mutat în Arad?

A: Nu, înainte mergea, avea, așa cum e acuma în piața mică, cum e în piața mică gherete avea gheretă acolo la, cum se cheamă acolo, la piața veche.

Q: Unde e asta?

A: La casa cu lacăt, mai încolo, acolo...

Q: este piață?

A: Da, vis-a-vis de sinagogă.

Q: De sinagoga ortodoxă?

A: Da, nu. Sinagoga neologă. Mai încolo, stai, cum mergi spre Timișoara și acolo în...

Q: A, la Boul Roșu?

A: Da, da acolo, nu la Boul Roșu, în zoina aia, știi tu, de la colț nu mergi spre Timișoara, ci o iei la dreapta.

Q: Și acum e ceva, nu?

A: Exact, exact.

Q: Și după aceea s-a angajat la magazin?

A: Deci, după aia, da.

Q: Prin ce an?

A: Prin ce an? Stai să-mi aduc eu aminte, să nu... acolo, cartea asta.

Q: Da, lăsați, când mergem la poye, poate scrie pe poză.

A: E în cartea aia de pensionare, stai numa că-ți spun eu cam în ce an, pe urmă o fost la...

Q: stai că vedem imediat de când e făcută poza, atunci poate ne ajută. Așa. Din 1960. ați zis că vis-a-vis de Biserica Roșie.

A: Exact acolo.

Q: Așa. Și amândoi părinți lucrau acolo?

A: Nu, maică-mea, maică-mea nu a lucrat niciodată, maică-mea casnică a fost și în vremurile astea, știi, când nu aveam când nu avea maică-mea adică înainte de 60, înainte de 60 când ne-a mutat la arad, știi, când ne-am mutat la arad, maică-mea cosea, făcea așa pentru cum se cheamă astea, seturi pentru paturi, cum se cheamă?

Q: Da, știu ce îi.

A: Garnituri.

Q: Garnituri.

A: Garnituri de paturi cosea, știi, și vindea. La negru. La negru vindea știi acuma numai să-ți spun pe vremea asta..., mă rog, vindea maică-mea la negru, că nu era voie, le cosea, mergea la piață și acolo venea lumea și le vindea maică-mea. Și câștiga foarte bine, câștiga foarte bine. Se câștiga bine că era după război, și, mă rog, oamenii aveau nevoie de lenjerie. Și din ce câștiga o ajutat și pe o verișoară, mai dădea că erau săraci, avea o verișoară, pe Conta, nu știu dacă ai auzit de dirijorul Conta.

Q: da.

A: pe nevasta lu Conta e verișoară cu mine după maică-mea și ajuta și a ăla avea și un frate, pe unu Tibi. Eu eram angajat la UTA, știi? Și am vrut să mă fac și eu membru de partid, știi că, n-am vrut să mă fac, adică cum să-ți spun, știu că am vrut că îmi dădeau tot posturi de astea și mă simțeam așa umilit, tot cu posturi din astea mai rele, mai... unde era mai rău, acolo îi puneau pe ăștia care nu erau membru de partid. Erau salarii mici, unde se muncea greu...

Q: Da UTA e fabrica de confecții?

A: Nu, Fabrica de textile, la UTA, Uzinele de Textile. No, și am vrut și eu să mă fac membru de partid și ăla din, cum se făcea membru de partid, trebuia în organizația de bază acolo jos să te primească, pe urmă trebuie să te confirme la comitetul județean. Și m-au primit și când am mers acolo m-au întrebat că, adică eu, cine mă cunoaște, păi cine mă cunoaște membru de partid trebuia să fie. Păi ăsta o fost membru de partid.

Q: ATibi?

A: Tibi, da. Și Tibi ăla o scris că maică-mea e speculantă, se ocupă cu comerțul, e speculantă.

Q: După ce mama i.a ajutat?

A: da. da. Și după ce, când am mers acolo, atuncea mi-o spus că domnule nu poți să fii că nu ai linie socială și maică-ta nici acuma nu se încadrează și face speculații și nu m-o făcut membru de partid. Nu m-o făcut membru de partid și atuncea normal nefiind membru de partid, asta o fost înainte e a ajunge eu la închisoare.

Q: Ați fost vreodată membru de partid?

A: nu.

Q: ați scăpat așa.

A: Am scăpat. Și dacă eram, ce era? Nu mă chinuiam atâta acolo. Și atuncea am mai vrut să mă fac odată, după ce am fost închis, că pe urmă în 57 am fost închis și în 57 după nu m-au mai făcut că am fost închis și o zis că nu sunt bun pentru..., nu am calitățile morale să fiu membru de partid.

Q: Dar verișoara asta care era soția lu Conta a cui, ea și cu ibi a cui copii erau?

A: Erau a lu Schillinger, adică, a cui copii erau, să-ți spun eu, acolo nu scrie una Iulcio? De la mama? Iulcio era fiica lu străbunicu-meu, una dintre fiice a lu străbunicu-meu.

Q: Așa, la bunica maternă, avem aici Schillinger – Iosif Shillinger și Liliana Shillinger erau frații lu bunica da?

A: Iosif și iulcio?

Q: Iulcio e Liliana?

A: Da, Iulcio. Și Iulcio era. Iulcio neni, Iulcio asta era fiica lu străbunicu-meu, mătușa lu maică-mea.

Q: A, deci nu era sora bunicii?

A: Nu,

Q: a lu străbunicu?

A: Fiica lu străbunicu. Și așa cu ăsta, cu Tibi ăsta. Da din cauza asta că dacă el nu spunea asta, eram membru de partid și o duceam mult mai bine. Poate n-ajungeam nici la închisoare...

Q: Da, poate aveai o viață mai aiurea decât acum...

A: Nu se știe, asta e și cu destinul ăsta.

Q: Mi-ați spus că la sfârșit de săptămână mergeați la Trei Insule?

A: da. cu toți copiii, no, cu prietenii.

Q: Aveați acolo unde să mergeți sau așa pe mal?

A: Nu era atuncea la Trei Insule nu era cabană.

Q: Nu era nimic acolo?

A: Puțin așa, dar erau vreo 2-3 cabane. Da nu elegante, era vreo 2-3 cabane din astea. Era mult mai frumos era, într-adevăr era mai natură nu erau...

Q: așa, și la Șiria ați zis că mergeați pe dealuri pe acolo...

A: Da, am eu o fotografie.

Q: Da, este una

A: Cu prietenii mei acolo, prietenii mei. Nici nu mai știu care mai trăiește de acolo. Vreo 2 mai trăiesc prin state. Dar nu mai ținem legătura pentru că, no, fiecare are familie și știi cum e, și sentimentele astea se estompează. Trece sentimentele la copii, nici nu știu dacă mai rămâne pentru altceva când ai copii și atuncea, de fapt, așa e... Asta e.

Q: Părinții, sau tata până când a lucrat acolo la magazinul de pe centru?

A: Până la pensionare, nu, pe urmă de pe centru a mers pe Șaguna.

Q: Tot la un magazin?

A: Tot la un magazin.

Q: Tot de textile?

A: Tot de textile. Pe Șaguna. Știi unde? Unde... Emilia! Unde e prăvălia aia, pe Șaguna unde se intersectează cu drumul spre aeroport, nu? Unde a avut taică-meu prăvălia, unde a fost angajat la prăvălie? ... Pe Șaguna.

Q: Nu contează, oicum.

A: No, pe Șaguna, dincolo de drumul care merge spre aeroport, merge la aeroport o intersecție și mai spre...

Q: Mai încolo. Și de acolo s-a pensionat?

A: da. și culmea era acolo, fii atentă că, așa bine a mers prăvălia aia, încât stătea acolo la rând lumea.

Q: Da? acolo așa în locul ăla?

A: Știa el ce să aducă, știi el cunoștea cam, cam cine veneau, că veneau de la țară majoritatea... și acolo, cum să-ți spun, trebuia să ai dexteritatea să reții ce e căutat de cumpărător.

Q: Da, da. Am lăsat aici o întrebare: în ce an a plecat Emil în Israel?

A: Nevastă-mea ... și plânge: În ce an a plecat Emil în Israel? Alo! În ce an o plecat Emil în Israel? În 1994?

Q: și încă una, e ultima aicea: așa – era nelămurire în text. Când au spus că ei sunt cu revoluția, când erați aici la revoluție, așa că ați ajuns în camera acea unde ați văzut că se trage, nu știu ce, vă amintiți? Când mi-au spus că sunt cu revoluția i-am întrebat de ce trag, am cerut să dea un telefon, unde să dea telefon?

A: La Voicilă.

Q: La Voicilă?

A: Da, Voicilă care era la sfat acolo, la comitetul ăla.

Q: Așa, după aceea a venit un Tab și i-a luat pe ăia.

A: Da.

Q: Dar mașina de unde venise? Sau ce era cu ea?

A: Poftim? Care? Aicea, era un ăsta Cristea era cu... Tabul ăla era al armatei, armata

Q: venise armata și i-a ridicat?

A: Da sigur! Sigur.

Q: Așa, și acuma mi-ați spus că sunteți angajat.

A: da.

Q: cu ce vă ocupați acuma?

A: Acuma, cu ce mă ocup, acuma procur, acuma sunt reprezentantul firmei Baltic Wood în România.

Q: Și ce anume înseamnă asta?

A: Și îi, le material lemnos pentru fabrica din Polonia.

Q: Aveți de umblat prin țară sau numai?

A: Da, merg prin țară.

Q: Iarăși la plimbare, nu?

A: Da. prin țară și prin străinătate, și în Moldova, în Serbia.